

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ
ДОНЕЦЬКОЇ НАРОДНОЇ РЕСПУБЛІКИ

ДОЗ ДПО «ДОНЕЦЬКИЙ РЕСПУБЛІКАНСЬКИЙ ІНСТИТУТ
ДОДАТКОВОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ»

Українська мова та літературне читання

Навчальний посібник

2 клас

Донецьк
2018

*Рекомендовано
Міністерством освіти та науки
Донецької Народної Республіки
(наказ № 823 від 11.08.2017р.)*

*Рекомендовано
науково-методичною радою
ДОЗ ДПО «Донецький РІДПО»
(протокол № 3 від 04.06.2018р.)*

Укладачі:

Грабова Г.С., завідувач відділу початкової освіти ДОЗ ДПО «Донецький РІДПО»
Сєдова Н.М., Калафат О.В., Поліщук О.М., методисти відділу початкової освіти ДОЗ ДПО «Донецький РІДПО»

У підготовці матеріалів брала участь творча група вчителів початкових класів міст: Донецька, Макіївки, Харцизька, Єнакієвого (наказ МОН ДНР від 01.11.2016р. №1137 додаток №2).

Науково-методична редакція:

Полякова Л.П., міністр освіти і науки Донецької Народної Республіки, доктор наук з державного управління, професор, член-кореспондент Російської академії природознавства

Чернишов О.І., ректор ДОЗ ДПО «Донецький РІДПО», кандидат педагогічних наук, доцент, академік Міжнародної академії наук педагогічної освіти

Рецензенти:

Комов О.В., викладач-методист державного професійного освітнього закладу «Донецький педагогічний коледж», кандидат філологічних наук

Кухаренко Л.Л., заступник директора державного професійного освітнього закладу «Шахтарський педагогічний коледж»

Аліфанова І.А., учитель початкових класів МОУ «Школа № 4 міста Докучаєвська».

Андросова І.Ф., учитель початкових класів ЗОШ с. Малоорловка управління освіти адміністрації м. Шахтарська

Консультанти:

Михайлова І.А., начальник відділу загальної середньої освіти Міністерства освіти і науки Донецької Народної Республіки

Зарицька В.Г., проректор з науково-педагогічної роботи ДОЗ ДПО «Донецький РІДПО», кандидат філологічних наук, доцент

У45 Українська мова та літературне читання. 2 клас :
Навчальний посібник. / Укл. Грабова Г.С., Сєдова Н.М., Калафат О.В. Поліщук О.М. та ін. – 2-е видання, доопрацьоване. – ДОЗ ДПО «Донецький РІДПО». – Донецьк : Витоки, 2018. – 144 с.

Навчальний посібник «Українська мова і літературне читання 2 клас» розроблено відповідно до Державного освітнього стандарту початкової загальної освіти, Програми початкової загальної освіти «Українська мова та літературне читання. 2-4 клас» на 2017-2018 навчальний рік.

Посібник розраховано на реалізацію основної змістовної лінії Програми курсу «Українська мова і літературне читання» – мовленнєвої і розвиток комунікативної компетенції молодших школярів.

Виховний потенціал змістовного матеріалу посібника дозволяє формувати в учнів основи громадянської ідентичності, почуття гордості за свою Батьківщину, свій народ та його історію; оволодівати духовними цінностями та культурою багатонаціонального народу Донецької Народної Республіки; виховувати у дітей допитливість, активність та зацікавленість у пізнанні навколишнього світу.

Юний друже!

Запрошуємо тебе продовжити чарівну подорож стежинами української мови. Сподіваємося, тобі цікаво пізнавати світ. А наш посібник допоможе в цьому. З ним ти будеш:

❖ **вчитися та вправлятися:**

розмовляти та спілкуватися українською мовою;

❖ **збагачувати:**

свій словник через знайомство із новими оповіданнями та віршами, казками та загадками, піснями та приказками;

❖ **пізнавати:**

наш рідний славний край – Донбас, щоб стати його справжнім громадянином.

Пам'ятай!

Бажання та старанність, уважність та організованість, співпраця з товаришами та дорослими – твої вірні помічники!

УМОВНІ ПОЗНАЧКИ

Згадай

Словник

Поміркуй

Щоденник краєзнавця

Завдання для допитливих

Мовленнєва розминка

УРОК 1. РІДНИЙ КРАЙ

Звуки мовлення. Алфавіт

Мій рідний край, моя земля
Велика-превелика.
Є в ній степи, ліси, поля,
Моря, і гори, й ріки.

Наталя Забіла

Українською мовою

алфавіт, абетка
мова, мовлення
казати, мовити
Батьківщина
рідний край

Російською мовою

алфавіт
язьк, речь
говорить
Родина
родной край

Послухай вірш та поміркуй.

Чому пташки завжди повертаються до рідного краю?

З чужої чужини,
З далекого краю
Пташки прилетіли
До нашого гаю.

Борис Грінченко

Прочитай слова. Назви всі звуки у кожному слові.

Які букви для тебе нові?

Рот, губи, зуби, око, вухо, ніс.

Зверни увагу!

Звуки ми вимовляємо і чуємо. З них утворюються слова.
Звуки мовлення на письмі позначаються буквами.

Букви ми бачимо, читаємо, пишемо.

* * *

Згадай російський алфавіт. Порівняй з українським. Назви відмінності.

АЛФАВИТ

А	Б	В	Г	Д	Е	Ё
Ж	З	И	Й	К	Л	
М	Н	О	П	Р	С	Т
У	Ф	Х	Ц	Ч	Ш	
Щ	Ъ	Ы	Ь	Э	Ю	Я

АЛФАВИТ

А	Б	В	Г	Д	Е	
Є	Ж	З	И	І	Й	
К	Л	М	Н	О	П	
Р	С	Т	У	Ф	Х	Ц
Ч	Ш	Щ	Ъ	Ю	Я	

* * *

Прочитай букви. Склади з них слова і запиши їх.

в, у, к, з;
у, к, р, о;

б, к, в, у, а;
в, а, м, о.

* * *

Найдавніша слов'янська писемність, що дійшла до нас, знає два алфавіти – кирилицю і глаголицю. Сучасний український алфавіт – це видозмінена слов'янська азбука, яку називають кирилицею.

З наукової літератури

Кирилиця, за рукописами XI століття, мала 43 літери.

В першій з двох старих кирилиць у слов'янській мові, використавши грецькі літери. Для звуку, відсутнього в грецькій мові, було введено 17 нових літер, з яких 10 мали назви, як і в грецькій мові, а 7 – тільки графічний вигляд.

Глаголиця, згідно пам'яток того ж часу, мала 40 літер.

39 з них служили для передачі майже тих же звуків, що букви кирилиці, а одна – 'Гербен', відсутня в кирилиці, призначалася для м'якого р.

Чому не буває двох Батьківщин?

Я свою Батьківщину
всім **серцем** люблю.
Хто ж не любить єдину
рідну матір свою!

Петрусь Бровка

* * *

Перевір себе!

Поміркуй, як прислів'я пов'язані з темою уроку?

- ❖ Мудрим ніхто не вродився, а навчився.
- ❖ Рідна мова дорога людині, як саме життя.

УРОК 2. РІДНА ШКОЛА

Склад. Наголос

Школо, наша школо,
Приголуб нас, мила,
Приголуб усіх нас,
Як голуб під крила.

Ти нас научиш,
Як на світі жити,
Як зло оманити
І добро чинити.

Марійка Підгірянка

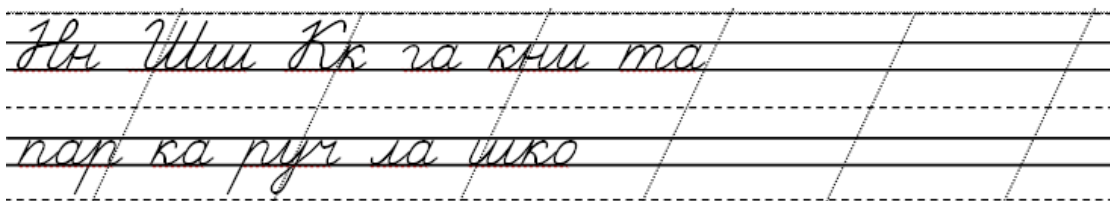
- З ким порівнюється школа? Чи можна сказати: школа-голубка?
- Розкажи, чому нам мила наша школа.
- Назви односкладові, двоскладові, трискладові слова.
- Постав у словах наголос.

Запиши каліграфічно.

Згадай, як утворюється склад.

Із поданих складів утвори слова і запиши.

- Розкажи про свою школу. Чим вона тобі подобається?

Українською мовою

школя́р
школя́рка
ра́нок
о́сь
на́голос

Російською мовою

шко́льник
шко́льница
у́тро
во́т
уда́ре́ние

- Постав у словах наголос та порівняй його в обох мовах.

* * *

**Вивчи скоромовку напам'ять.
Назви наголошені склади у кожному слові.**

СКОРОМОВКА

Перепілка – гарна птиця,
Та хлоп'ят вона боїться,
Бо хлоп'ята беруть гілку
І лякають перепілку.
Не потрібно так лякати,
В неї п'ять перепелят.

* * *

Прочитай текст.

НАША ШКОЛА

Ранок. Катруся та Юрко йдуть до школи. Ось наша школа. За школою – парк. Діти заходять у школу. Там клас за класом. Направо – їдальня, спортивний зал. Катруся та Юрко люблять школу.

- У другому реченні поділи слова на склади, зроби їх звукову модель.

* * *

Встав слова з дужок. Спиши.

Ось ___ школа. Наша школа ____. Я люблю ___ школу.
(наша, нова, нашу).

* * *

Вивчи вірш напам'ять зі слів учителя.

Наче вулик, наша школа.
Вся вона гуде, як рій.
І, здається, що докола
Розквітають квіти мрій.
Бігають, сміються діти,
Та – лиш дзвоник задзвенить –
Стане тихо, ніби в квіти,
Поховались бджоли вмить.

Дмитро Павличко

* * *

Закінчи речення.

Я живу у місті (селі) ____. У нашому місті (селі) багато ____. Я навчаюсь у школі ____. Вона знаходиться на вулиці ____. В школі ми вивчаємо ____. На уроці ми ____, ____, ____. Я дуже люблю свою ____.

- Склади звукові моделі слів, які ти вставляв у тексті.
- Розкажи про свою школу (2-3 речення).

* * *

Перевір себе!

Прочитай прислів'я. Поясни, як ти їх розумієш?

Як вони допоможуть тобі успішно навчатися?

- ❖ Умієш помилятися, умій і виправлятися.
- ❖ Хто багато питає, той багато знає.

* * *

Це цікаво знати!

Слово «школа» є настільки звичним в нашому словниковому запасі, що мало хто цікавиться, звідки прийшло слово. «Школа» – так воно вимовляється в російській мові, «схоле» – так воно звучало в Стародавній Греції, звідки є родом. Правда, витлумачувалося трохи інакше: «відпочинок», «дозвілля» і «неробство», іншими словами – «присмне проведення часу». Малася на увазі не повна бездіяльність і розслаблення, а ведення у вільний від роботи час розумних і повчальних бесід – улюбленого мистецтва грецьких філософів. З часом у цих мудреців і мислителів з'явилися постійні учні, і поняття «школа» стало позначати навчальний процес, а пізніше – і приміщення, під нього пристосоване.

УРОК 3. НАШ КЛАС

Звуки [о], [а] та букви на їх позначення

Ла-ла-ла – осінь вже прийшла,
Са-са-са – навколо краса.
Лі-лі-лі – вчуса я у школі.
Аю-аю-аю – дуже швидко я читаю.
Шу-шу-шу – на уроках я пишу.

- Пригадай правила школяра.
- Чи всі діти дотримуються цих правил?

* * *

Прослухай вірш. Вивчи напам'ять.

Ось і школа, ось і клас,
Він давно чекає нас,
І прийшли ми всі сюди,
Щоб учитись і рости.

Платон Воронько

- Назви, хто зображений на малюнку.
- Що роблять діти, учитель?
- Чому ти вирішив, що це учні і вчителька?
- Чому школу називають другим домом?
- Подивись навколо себе. Чим твій клас відрізняється від того, який ти бачиш на малюнку?

* * *

Українською мовою

до́шка
ша́фа
сті́ни
ві́кна

Російською мовою

до́ска
шка́ф
сте́ны
о́кна

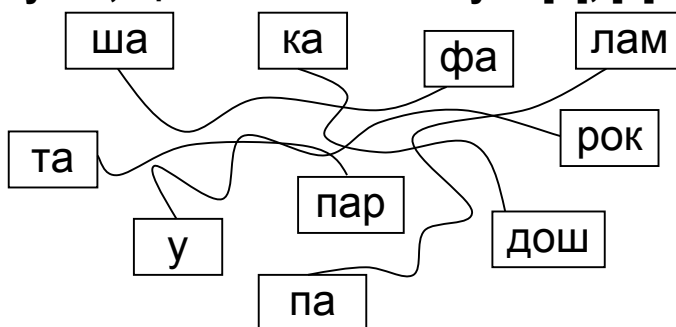
Розкажи про свій клас. Використовуй подані слова:

клас
стіни
вікна
парти

просторий, світлий
білі, жовті, зелені
великі, широкі
нові, чисті

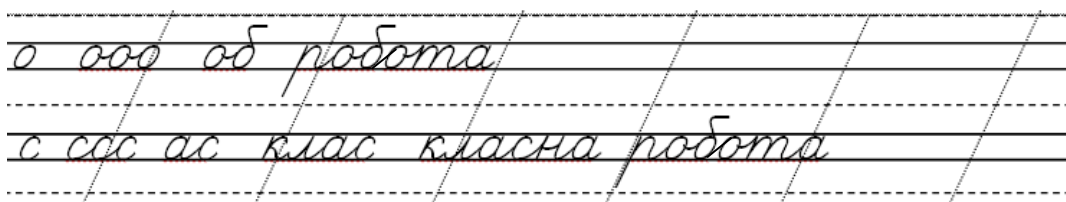
Прочитай склади. З'єднай їх у слова і запиши.

Підкресли букви, що позначають звуки [o], [a].

Запиши каліграфічно.

Зверни увагу!

Українською мовою

ть

вчать
грають
слухають

Російською мовою

т

учат
играют
слушают

Назви дії, які виконують діти, зображені на малюнках.

* * *

Українською мовою

будь ласка
на малюнку

* * *

Російською мовою

пожалуйста
на рисунке

Прочитай. Правильно вимовляй звуки [о], [а] українською мовою.

НАШ КЛАС

- Ось наш клас, – сказав Юрко. – Заходь, Катрусю, будь ласка. Катруся зайшла у клас.
- А ось наша парта, – сказала вона й поклала сумку на парту. Почався урок. Павло Олександрович розказував про наш рідний край, його красу, працю наших земляків.

* * *

Розглянь фотографії. Розкажи, чим займаються жителі нашого краю.

* * *

Прочитай загадки. Слова-відгадки запиши. Склади звукову модель цих слів.

1. Стоїть будинок: хто в нього увійде, той знання знайде.
 2. Ось до класу всіх скликає голосистий цей дзвінок. А ми радо поспішаємо не в садок, а на ____.
 3. Разом стіл я і стілець. Хто вгадає – молодець.
 4. В сумці зошит і буквар. Хто до школи йде?
- Знайди слова, де є звуки [а], [о]. Правильно вимовляй їх українською мовою.

* * *

Перевір себе!

Прочитай лічилки. Вивчи одну з них напам'ять.
Правильно вимовляй звуки [о], [а].

ЛІЧИЛКИ

Летів рій бджілок зі ста лічилок.
Зійшлися діти, давай лічити,
бо кожна бджілка, немов лічилка:
кого укусить – жмурити мусить.

Тікав заєць через міст.
Довгі вуха, куций хвіст,
А ти далі не тікай,
рахувати починай,
раз, два, три – вийди ти.

Біля двору – дві Федори,
біля ґанку – дві Тетянки,
а на лузі – дві Ганнусі,
біля річки – дві Марічки.
Ой, дівчаток тих багато.
Порахуйте їх, малята.

Ходила квочка
коло кілочка.
Водила діточок
біля квіточок! Квок!

УРОК 4. НАВЧАЛЬНЕ ПРИЛАДДЯ

Загадки

- Що таке навчальне приладдя. Розкажи, навіщо нам воно потрібне?

Українською мовою

з́шит
підру́чник
щодéнник
олівéць
ластик
крéйда
лінійка
но́жиці
папір
фа́рби
пéнзлик
прила́ддя

Російською мовою

тетра́дь
уче́бник
дне́вник
каранда́ш
ла́стик
мел
лине́йка
но́жницы
бума́га
кра́ски
кісточка
принадле́жности

Запиши каліграфічно.

Бб Бб Бв Бв Ба Ба Бм Бм Будь ласка
 Богдан поклав у рюкза́к альба́м та
 фа́рби

Прочитай і вивчи скоромовку.

У бобра добра багато.

* * *

Склади монолог:

«Що візьму з собою ____, ____, ____.»

«Для чого мені потрібні ці речі?».

* * *

Вчимо правила мовного етикету.

БУДЬ ЛАСКА! ПРОШУ

— Оксанко, твоя ручка впала?

— Моя.

Боря подав ручку, сказав:

— Прошу.

Оксанка сказала:

— Дякую.

— Толю, там моя папка. Подай,
будь ласка, – сказала Оля.

Толя подав папку. Оля
відповіла:

— Дякую.

Наталя й Сашко малюють.

Наталя сказала:

— Сашко, дай, будь ласка,
твою жовту фарбу.

Сашко дав фарбу:

— Прошу.

Наталя подякувала.

* * *

Розглянь малюнки. Розкажи, чим пишуть і на чому.

* * *

Це цікаво знати!

- Чи знаєш ти, що означає слово «писати»?

Ти скажеш: «Писати – це і є писати олівцем, писати ручкою, а що?».

Ні, **писати** – це те саме, що «розписувати», «розмальовувати фарбами», «вкривати узорами». Колись значення слова **писати** було близьке до слова **пістрявий** – «різнокольоровий». Тому й сьогодні слово **писати**, крім свого нового значення «записувати, занотовувати щось», має і старе значення «малювати», «створювати картину».

Алла Коваль

* * *

Вивчи чистомовку за вибором:

ЧИСТОМОВКА

Ра-ра-ра – розпочалася гра.
Ру-ру-ру – ми продовжуємо гру.
Ри-ри-ри – книжечку бери.

Ав-ав-ав – не лови ґав.
Ва-ва-ва – книжка нова.
Ра-ра-ра – висока гора.
Ро-ро-ро – гостре перо.

Гра «Хто що робить?»

Склади за малюнками речення.

Прочитай і спиши речення. Малюнки заміни словами.

1. Оля взяла та , поклала на парту.

2. Юрко подав Роману .

3. Роман намалював трактор, а Катруся – чайку. Роман показав малюнок друзям. Свій малюнок Катруся подарувала брату.

Гра «Найуважніший».

Встав букви у слова. Знайди зайве слово в кожному стовпчику. Поясни свій вибір.

р__чка
олі__ец__
шк__ла

зо__ит
гр__ша
пі__ру__ник

ліній__а
кре__да
ф__рби

Як ти розумієш прислів'я?

- ❖ Дерево сильне корінням,
а людина – знанням.

* * *

Перевір себе!

Послухай загадки, знайди відгадки-малюнки.

Всяк школяр його шанує,
Бо він пише і малює.
Хто ж цей вправний
молодець?
Це звичайний ____.

Водить дружбу з олівцями,
Зошитами, папірцями.
На малюнку щось не те?
Вмить вона його зітре!

Виводить букви і слова
Ота цікава штучка,
В руці виблискує здаля
Нова, гарненька ____.

Порахує сантиметри,
А як треба – міліметри!
Рівно лінії проводить,
З олівцем за ручку ходить.

То в клітинку, то в лінійку,
Написати тут зумій-но,
І намалювати дещо зможеш.
Називаюся я ____.

У портфелі є хатинка –
ручки там живуть, резинка,
клей, лінійка, кутники –
школярів помічники.

Її шанує кожен.
Вона повідать може
Про все на світі білім
І дорослому і дітям...
До знань веде доріжка,
Коли з тобою ____

Розклад добре знаю я
І домашнє завдання.
На сторіночках – оцінки
Кожного шкільного дня!

* * *

Послухай вірш та поміркуй, що не слід брати до школи?
Розкажи, чи вмієш ти складати портфель?

МИКОЛКА-ПЕРШОКЛАСНИК

Перший раз малий Микола
Став збиратися до школи.
Олівця поклав у сумку,
Книги, зошит, ручку, гумку,
М'яч, перо, граблі, подушку,
На обід м'яку пампушку,
Два ведмедики, лопату,
Білочку руду хвостату,

Лук і стріли, і рушницю,
Ще й пухкеньку паляницю.
Ще стільця, стола і парту,
Ще й географічну карту,
Трактора, машину, мило.
Вже й надв́орі звечоріло.
Сів Микола, дума думку –
Чи усе поклав у сумку?

Надія Кир'ян

УРОК 5. НА УРОЦІ

Звук [и] та буква и на його позначення

- Назви, кого ти бачиш на малюнку.
- Що роблять діти та вчителька?
- Де відбувається дія? Свою думку обґрунтуй.
- Розкажи, які завдання тобі подобається виконувати на уроці разом (у групі)? Чому?

- Які труднощі виникають у тебе під час цієї роботи?

Запам'ятай правила поведінки на уроці.

Спитати хочеш – не гукай,
А тільки руку підіймай.
У школі парти бережи
І на парті не лежи.
Не базікай на уроках,
Як папуга чи сорока.

- Які ще правила поведінки на уроці ти знаєш?

Порівняй написання і вимову слів українською і російською мовами.

Українською мовою

син
рїба
мїло
зимá

Російською мовою

сын
рѣба
мѣло
зимá

* * *

Запиши каліграфічно.

* * *

Прочитай.

НА УРОЦІ

У нас сьогодні був урок української мови. Ми читали вірші, казки, вчилися розмовляти українською мовою. Наприкінці уроку ми вивчили пісню про школу.

- Який урок був у дітей?
- Що вони робили на уроці?
- Якою мовою вони розмовляли?

* * *

Утвори речення за малюнками, використовуючи імена: Галина, Данило, Дмитро, Клим, Микита, Микола, Лариса, Юхим.

- Розкажи про учнів свого класу. Хто чим любить займатися?

* * *

Прочитай і вивчи.

СКОРОМОВКА

Пиляв Пилип поліна з лип,
притупив пилку Пилип.

Скільки разів зустрічається буква И?

* * *

Це цікаво! Запам'ятай!

И – це літера цікава!
Зліва дивиться направо.
Ич, дивується сама, –
Я у дружбі з усіма.

Гарно мовлюсь, голос маю,
Але слів не починаю!
И – великої немає,
И – слова не починає!

Слово-виняток, яке починається з букви **и** – **ич** (уживається для вираження здивування, докору, невдоволення, захоплення).

* * *

Спиши слова. Підкресли букви **и**.

Галина, Данило, Дмитро, Клим, Микита, Микола,
Лариса.

Усно склади речення з двома із слів.

* * *

Послухай прислів'я. Як ти розумієш їх значення?

- ❖ Вік живи – вік учись.
- ❖ Наука в ліс не веде, а з лісу виведе.
- ❖ Учись змолоду – пригодиться на старість.

* * *

Іван Сергійович Костиря – відомий письменник, літературна діяльність якого була тісно пов'язана з краєзнавством, з оспівуванням рідної землі, місцями, де він народився, виріс, жив. Такими краями стали для письменника Дніпропетровщина та Донеччина. Жив і працював у Донецьку. Писав російською мовою. За своє життя Іван Костиря встиг написати й видати добрих сорок книжок для дітей та дорослих.

* * *

Перевір себе!

Прочитай батькам казку з циклу «Як звірята розуму набиралися» Івана Сергійовича Костирі.

Виконай малюнок до однієї з казок.

* * *

ЧИТАЄМО З НАСОЛОДОЮ

Казки з циклу «Як звірята розуму набиралися»

ЗВІДКИ БЕРУТЬСЯ ДУРНИЦІ

Як-то раз Їжак Їжович сів за вчительський стіл і сказав:

– Сховайте, друзі, ручки, зошити і книги. Давайте з вами поговоримо – для чого треба і звідки дурниці беруться. Ось ти, віслуче, скажи – для чого тобі потрібні ноги?

– Щоб брикатися.

– Я скажу! – крикнуло лисеня. – Щоб тікати. – Він вибрався із-за парти, пробіг між рядами і повернувся на місце. – Ось так.

Всі засміялися.

Вчитель теж усміхнувся, а потім сказав:

- Ну, а для чого потрібна голова?
- Щоб дивитися, – сказало вовченя.
- Щоб нюхати, – сказало лисеня.
- Щоб гризти, – сказало зайченя.
- Для краси, – сказала вона.

Всі озирнулися на косулю і здивувалися, тому що ніхто раніше не помічав, що у неї така чарівна голівка.

Тоді вчитель сказав:

– Дивляться очима, їдять ротом, нюхають носом. Подумайте, друзі, може голова потрібна для чогось іншого?

– Так, – сказав ведмедик, – для іншого! Головою думають...

– Молодець! – сказав учитель. – Якби всі це зрозуміли, двійок у нас давним-давно б не було.

Всі примовкли. А ослик раптом запитав:

– Звідки ж беруться дурниці? Не розумію...

ЗУБ МУДРОСТІ

Лисеня влетів в клас, як руда блискавка.

– Я знаю, чому заєць такий розумний! У нього виріс зуб мудрості! – прокричав він ще з порога.

– Постривай, не лотоши! – зупинило його вовченя. – Говори по порядку: хто сказав, коли, де?

– Лікар! Він оглядав Куцого і сказав, що у нього з'явився зуб мудрості.

– Везе ж, а?

– Поклянись, що правда.

– Нехай у мене хвіст відвалиться, якщо брешу!

– Як же ти це почув?

– Двері в лікарні були відчинені, я і почув, – знову збрехав лисеня. Насправді він просто підслуховував біля дверей.

Коли Їжак Їжович увійшов у клас, учні не кинулися гортати підручники, не нашіптували, а сиділи спокійно.

Першим підняв лапу Дзвінка Паща.

– Їжак Їжович! – сказав він. – Ви нам радили брати приклад з Куцого Хвоста. А виходить, нічого особливого в ньому немає. Просто у нього виріс зуб мудрості. Якщо б, наприклад, такий зуб був у ослика, і ослик не поступився би зайцю.

Барсученя Чхну-Перечихну зморщився, чхнув і сказав сонним голосом:

– Так-так!

– Звичайно, – схопився Твердий Лоб, – будь у мене такий зуб...

– А він у тебе є, друже, – посміхнувся Їжак Їжович.

Ослик роззявив рота від здивування.

– Навіть два, – засміявся вчитель. – І у вовченяти, і у лисеняти, і в білченят – у всіх є зуби мудрості.

Звірята примовкли. А Їжак Їжович продовжував:

– Сьогодні ми з вами розстанемося до весни. Ви стали трохи старші, а стало бути, і розумніші. Дивіться ж, не втрачайте розуму, бережіть його.

Звірята задумалися – нічого не поробиш, доведеться берегти. Так ось!

УРОК 6. ПЕРЕРВА

Чергові по класу

- Розглянь ці фотографії і розкажи: де і коли відбувається дія, що роблять діти? Чи знайомі тобі ігри, у які вони грають?
- Згадай, у які ігри граєте ви на перерві?

* * *

Українською мовою

чергування
черговий
справа
перерва
вікно
квіти

Російською мовою

дежурство
дежурный
дела
перемéна
окно
цветы

* * *

Запиши каліграфічно.

Чи це чи черговий

Таля сьогодні чергова

* * *

Гра «Як би вчинив ти?»

- В коридорі я побачив, як кинули сміття. ____
- В коридорі я побачив, як штовхнули друга. ____
- Плаче учень-першокласник. ____
- Вчитель несе багато книг. ____
- Повз вас пробігає учень і голосно кричить. ____

* * *

Послухай вірш.

– Добрий день! – дзвенять трамваї.
Шпак із дерева співає.
Наша Галя поспішає.
Наша Галя чергова.
Голосів не чути з двору,
Тихо в школі в ранній час.
Галя швидко мчить нагору,
Відчиняє двері в клас.
Чергувати – це не жарти;
Треба всі оглянуть парти,
Порох стерти – раз і два! –
Парта буде як нова.

ЧЕРГОВІ

На вікні у класі квіти –
Треба також їх полити.
Щоб нічого не забути,
Бо вона ж на всіх одна...
Найчистішим класом бути
Мусить їхній другий «А».
Гляне вчителька й
помітить,
Хоч у неї стільки справ!
– Он як чисто! Правда,
діти?
– Хто сьогодні чергував?

- Які обов'язки сьогодні у Галі? Як ти вважаєш, чи важлива роль чергового у класі? Аргументуй свою думку?

* * *

Послухай прислів'я. Як ти розумієш їх значення?

Чи мають вони відношення до тих обов'язків, про які ми сьогодні говоримо?

- ❖ Вмій пожартувати, та знай, коли перестати.
- ❖ З жарту часом і біда буває.

* * *

Це цікаво!

- Прочитай речення українською та російською мовами. Зверни увагу на вимову та написання виділених слів.

У **листі** від бабусі було вітання з новим навчальним роком.

Неділя – сьомий день тижня, вихідний день.

На **листе** нашого більшого цветка поселилась божья коровка.

Срок дежурства каждой группы в нашем классе – **неделя**.

- З'ясуй значення виділених слів в українській та російській мовах. Разом з учителем зроби висновок.

* * *

Прочитай текст. Випиши слова, у яких зустрічається буква и.

ВЕЛИКА ПЕРЕРВА

Чергові Данило і Мишко поливають і бризкають квіти. Марійка і Софійка у книжковому куточку розглядають книгу. Ярослав і Костя грають у шахи. Вчителька Марія Василівна пише на дошці. А чи будемо ми разом грати на перерві?

* * *

Перевір себе!

Граємо на перерві.

Вивчи пісню, щоб можна було грати на великій перерві.

ПОДОЛЯНОЧКА

Діти водять хоровод, а один, що стоїть у колі, робить рухи, що відповідають змісту пісні.

Десь тут була подоляночка,
Десь тут була молодесенька.
Тут вона сіла,
Тут вона впала,
До землі припала,
Сім літ не вмивалась,
Бо води не мала.

Ой устань, устань, подоляночко,
Ой устань, устань, молодесенька!
Умий своє личко,
Та личко біленьке,
Біжи до Дунаю,
Бери молоденьку,
Бери ту, що скраю!

Той, що посередині, вибирає когось з кола замість себе, і гра продовжується. Запропонуй ще ігри для великої перерви.

УРОК 7. ЗНАЙОМСТВО. ЗВЕРТАННЯ

Звук [і] та буква і на його позначення

А відгадайте-но, що я таке?
Всі хочуть, як народиться дитина,
Щоб я було красиве і дзвінке,
Бо носить все життя мене людина.

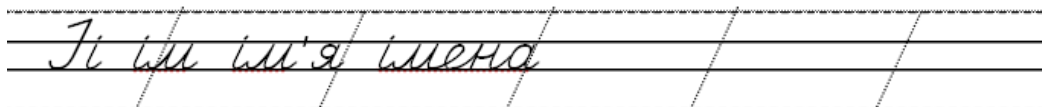

- Послухай і відгадай загадку.
З якого звуку починається слово-відгадка?

* * *

Запиши каліграфічно.

* * *

Українською мовою

і
и

Російською мовою

и
ы

* * *

Прочитай слова. Порівняй їх вимову та написання в обох мовах. Зроби висновок про роботу букв и, і в українській мові.

Лис – ліс, дим – дім, кит – кіт, бик – бік.

* * *

Тренуйся у виразному читанні українською мовою.

Назви слова, які починаються зі звуку [і], скільки складів у цих словах.

Є улюблені іграшки, ігри,
Є улюблені букви твої.
Ви, Іванки, Івасики, Іри,
Пригадайте улюблену І!

- Назви слова, написання яких в українській мові відрізняється від російської.

* * *

СКОРОМОВКА

Мала Кіра кашу мала.
Кіра Іру частувала,
Але Іра не хотіла, –
Ананаси Іра їла.

- Назви слова зі звуком [і]. Поясни, чому слова Кіра, Іра написані з великої букви.

* * *

Зверни увагу!

Імена, по батькові та прізвища людей пишуться з великої букви.

* * *

Доповни речення. Запиши.

Моє прізвище _____.

Моє ім'я _____.

По батькові _____.

* * *

Поміркуй і скажи, які імена можна утворити, додавши першу букву.

___иколка

___арасик

___алинка

___арійка

___офійка

___ндрійко

- Порівняй вимову і написання цих слів в російській та українській мовах.

* * *

«Розшифруй» слова:

риІна

наЛі

ваІн

гоІр

Запиши «розшифровані» слова. Підкресли букву і.

Поділи записані слова на склади.

* * *

Зверни увагу!

Звертайся так:

Олена – Олено, Петро – Петре, Марія – Маріє, Андрій – Андрію, матуся – матусю, хлопчик – хлопчику, дідусь – дідусю.

Українською мовою

знайо́мство
ім'я
прізвище
по ба́тькові

Російською мовою

знако́мство
імя
фа́мілья
о́тчество

Вправляйся у правильній українській звуковимові.

• Як звати кожного з вас? **Відповідай так: Мене звати ____.**

- Дай ім'я кожній дитині, зображеній на малюнку.
- Розкажи, хто біля кого стоїть і хто з ким познайомився.

Відповідай так: Першою стоїть ____.
Біля неї _____. Оленка познайомилась з _____.

- Роздивись малюнки. Дай імена дітям та розкажи, що вони роблять?

СЛАВЕТНІ ІМЕНА ДОНБАСУ

Солов'яненко
Анатолій
Борисович

Береговий
Георгій
Тимофійович

Кобзон
Йосип
Давидович

* * *

ЧИТАЄМО З НАСОЛОДОЮ

ПРО ДІВЧИНКУ МАРИНКУ ТА РУДУ КІШКУ

Є в нас дівчинка Маринка,
Зовсім крихітна дитинка.
І сестричка Галочка,
Галочка-стрибалочка,
І руда вусата киця –
На малюнок подивіться!
Ось Маринка спить у ліжку,
А круг ліжка бродить кішка.
Кішка спинку вигинає,
На Маринку поглядає.
– Ой, як добре у колисці!
А мені немає місця...
Я не хочу спать сама,
В мене й ліжечка нема.
Я пішла б собі в комірку,
Тільки мишачі там нірки,
Мишенята там стрибають,
Киці спати заважають.
Я заснула б на вікні –
Буде холодно мені.
Я заснула б у кутку,
У кутку на килимку,
Тільки там сидить Жучок,
Не пускає у куток.
Ой, як добре у колисці!
Може, й киці буде місце?

Наша кішка – в ліжко скік!
До Мариночки під бік,
Вмить згорнулася в клубочок
І тихесенько вуркоче.
Тут прибігла Галочка,
Галочка-стрибалочка.
Подивилась – от біда!
Спить у ліжечку руда.
– Ах ти ж, киця, наша киця!
Так робити не годиться,
Бо Мариночка мала
Налякатися могла!..
А Мариночка прокинулася,
Побачила кішку – і сміється!

Наталя Забіла

- Чи всі імена у вірші Н. Забіли «Про дівчинку Маринку» належали людям?
- Про яких тварин ідеться у вірші?
- Що ти знаєш про цих тварин?
- Підготуйся до виразного читання уривку вірша.

УРОК 8. МОЇ ДРУЗИ

Пом'якшена вимова приголосних [ж'], [ш'] перед і

Хто в біду, важку хвилину
Вірним буде до загину?
Хто розділить щастя, горе,
Піде у вогонь і в море?

- Яку відповідь ти даси на поставлені запитання? Поясни свою думку.

Українською мовою

хви́лина
до загі́ну
забарі́вся
хвилю́юсь
зажури́вся
жва́вий

Російською мовою

мину́та
до ко́нця, на всю жи́знь
заде́ржа́лся
волну́юсь
приуны́л
ре́звый, шу́стрый

Прочитай вірш.

Жук у житі зажурився,
Жвавий джміль десь забарився.
Жук жужжить: "Хвилююсь я,
Дружба в нас на все життя".

- Чому Жук хвилювався?
- Кого можна назвати другом?
- Що необхідно для того, щоб виникла дружба?
- Між ким може існувати дружба?

Послухай текст.

Потреба в дружбі, друзях виникла дуже давно. Ще первісні люди, наші пращури, разом полювали на звіра, берегли вогонь. Охороняли житло, ділилися здобиччю. Разом долали ворога. Друзі завжди разом і в радості, і в біді.

- Чи є в тебе друзі? Розкажи про них.
- А що ти знаєш про друзів нашого рідного краю?

* * *

Віднови прислів'я та запиши. Як ти їх розумієш?

Дерево міцне корінням,	велика туга.
Друга за гроші	там і сильніші.
Без вірного друга	а знайдеш – тримай.
Де дружніші,	не купиш.
Друга шукай,	людина друзями.

* * *

Зверни увагу!

В кінці слова після шиплячих [ж], [ч], [ш], [дж] пишемо і: гроші, ключі, чужі, дріжджі, куці.

Тверді приголосні [ж],[ш], [ч], [дж] перед [і] вимовляються пом'якшено.

* * *

Знайди у прислів'ях слова на це правило.

Вимовляй їх правильно.

Усно віднови вірш, використовуючи слова з довідки.

Я іду до школи _____.
 Ой, як радісно _____!
 Бо є у мене _____ –
 Однокласники мої.

Слова для довідки: вранці, мені, однодумці.

- Як ти розумієш слово однодумці? Скористайся словником.

* * *

Перевір себе!

Склади за малюнками розповідь про спільну працю друзів.

* * *

ЧИТАЄМО З НАСОЛОДОЮ!

СУНИЦІ ДЛЯ НАТАЛІ

У третьому класі вчиться маленька дівчинка Наталя. Вона довго хворіла. Повернулась до школи бліда, швидко втомлювалась.

Андрійко розповів своїй мамі про Наталю. Мама сказала:

– Цій дівчинці треба їсти мед і суниці. Тоді вона стане бадьорою, червонощокою. Понеси їй суниць, Андрійку.

Андрійкові хочеться понести суниць Наталі, але чомусь соромно. Він так і сказав мамі:

– Соромно мені, не понесу...

– Чому ж тобі соромно? – здивувалась мама.

Андрійко і сам не знає, чому йому соромно.

Наступного дня він все ж таки взяв з дому пакуночок з суницями. Коли вже закінчились уроки, він підійшов до Наталі. Віддав їй пакуночок з суницями й тихо сказав:

– Це суниці. Ти їж, і щоки в тебе будуть червоні.

Наталя взяла пакуночок з суницями. І тут сталося дивне. Щічки її стали червоними, немов мак. Вона ласкаво подивилась в очі Андрійкові й прошепотіла: «Дякую!..»

«Чому ж щічки в неї стали червоними? – з подивом думав Андрійко. – Вона ще ж не їла суниці...».

Василь Сухомлинський

- Чому Наталя швидко втомлювалась?
- Кому розповів Андрійко про Наталю?
- Що приніс Андрійко дівчинці?
- Чому у Наталі почервоніли щічки?
- Як ти вважаєш, Андрійко і Наталя – друзі, чи можуть стати ними?

УРОК 9. ПРИВІТАННЯ

Звук [е] та буква е на його позначення

ДОБРІ СЛОВА

«Доброго ранку!» – мовлю за звичаєм.
 «Доброго ранку!» – кожному зичу я.
 «Доброго дня вам!» – людям бажаю.
 «Вечором добрим» – стрічних вітаю.
 І усміхаються в відповідь люди, –
 Добрі слова ж бо для кожного любі.

* * *

Пам'ятай!

Оточуючі роблять висновки про тебе, судячи з твоєї поведінки та вчинків.

* * *

Це цікаво! Послухай тексти.

Які бувають привітання?

Привітання бувають різні. Але чи то уклін, чи слова вітання, чи лагідна усмішка, спільним в них є те, що привітання означає: «Ти мені – приємна людина. Знай, я тебе поважаю. Я тобі бажаю всього найкращого: здоров'я, миру, радості, щастя». Ось що означають прості слова «Доброго ранку!», «Доброго дня!», «Ми раді вас вітати!» і т.п. Чарівні слова завжди промовляються з посмішкою.

Українською мовою

привітання
 поведінка
 вчинки
 звертатися
 добрий ранок
 здрастуйте
 дякую

Російською мовою

привѣтствие
 поведѣние
 поступки
 обраѣаться
 доброе утро
 здравствуйте
 спасибо

Як вітаються люди у нашій місцевості?

Кому «ти», а кому – «Ви»?

Щодня ви спілкуєтесь зі своїми батьками, сусідами, друзями.

Кому із них ви кажете «Ви», а кому – «ти»? Здавна на Донеччині до батьків звертались на «Ви», і це було виявом шанобливого ставлення до них. На «Ви» звертались до інших старших членів родини, до дорослих людей. Навіть дорослі, які незнайомі один з одним, говорять один одному «Ви». Тільки до своїх ровесників ви можете звернутись на ти.

Українською мовою

екра́н
не́бо
поёт
весёлка
речення

Російською мовою

экра́н
не́бо
поёт
ра́дуга
предложе́ние

Зверни увагу!

Вимовляй твердо приголосні звуки перед е.

Поле, зелень, овес, букет, сестри, клен, лелека, вересень, жовтень.

Запиши каліграфічно.

<i>Ее Ее ем ес ев сонце</i>				
<i>Едуард, Елла, Ернест, Елеонора -</i>				
<i>шена</i>				

* * *

Згадай, хто як подає голос.

Запиши речення, правильно вимовляй звук [е].

Соловей

Качка

Сорока

скрекоче.

щебече.

кряче.

* * *

**Послухайте оповідання Василя Сухомлинського
«Здрастуйте» і дайте відповіді на запитання.**

ЗДРАСТУЙТЕ

Лісовою стежкою йдуть батько і маленький син. Тиша. Сонце світить. Стукає дятел. Дзюрчить струмок в лісовій глушині. Раптом син побачив: назустріч їм іде бабуся з паличкою.

– Тату, куди йде бабуся? – запитав син.

– Побачити, зустріти чи провести, – відповів батько.

– Коли зустрінемося з нею, ми скажемо їй здрастуйте, – сказав батько.

– Навіщо їй казати це слово? – здивувався син. – Ми ж зовсім незнайомі.

– А ось зустрінемося, скажем їй здрастуйте, тоді побачиш, для чого.

Ось і бабуся.

– Здрастуйте, – сказав син.

– Здрастуйте, – сказав тато.

– Здрастуйте, – сказала бабуся і усміхнулася.

І син із здивуванням побачив: все кругом змінилось. Сонце за- світило яскравіше. По верхів'ях дерев пробіг легенький вітерець, листочки заграли, затремтіли. В кущах заспівали пташки – до цього їх не було чути. На душі у хлопчика стало радісно.

– Чому це так? – запитав син.

– Тому, що ми сказали людині здрастуй, і вона усміхнулася.

Василь Сухомлинський

- Що означає слово «здрастуйте»?
- Чому все так змінилося для хлопчика після того, як він привітався з бабусяю?

* * *

Як ти розумієш прислів'я?

- ❖ Ніщо не дається так дешево і ніщо не цінується так дорого, як ввічливість.
- ❖ Слова щирого вітання дорожчі за частування.

* * *

Гра «Віднови слова».

Додай букви, що позначають голосні звуки. Правильно вживай їх в українській мові.

М__шк__-шкр__б__т__шк__, ж__бк__-скр__к__т__шк__,
з__йч__к-п__б__г__йч__к, л__с__чк__-с__стр__чк__, в__вч__к-
бр__т__к, к__б__н-__кл__н, в__дм__дь-н__бр__дь.

- Чи знайомі тобі ці тварини?
- Хто пам'ятає цю казку?

Інсценування казки «Рукавичка».

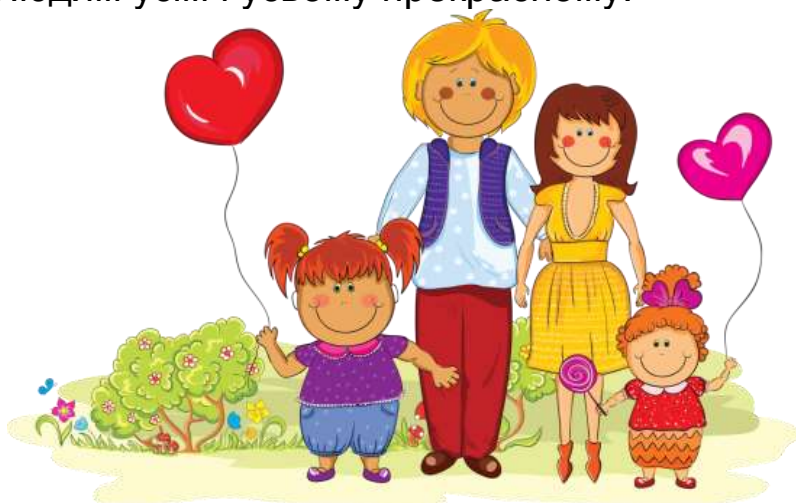
* * *

Перевір себе!

Які слова привітання використовують у твоїй родині?

Спиши і вивчи вірш. Підкресли букви е.

«Доброго ранку!» – травам росистим,
«Доброго ранку!» – квітам барвистим,
«Доброго ранку!» – сонечку ясному,
Людям усім і усьому прекрасному!

* * *

ЧИТАЄМО З НАСОЛОДОЮ

Запитай у дорослих, чи живуть у нашому краї тварини-герої казки.

Дізнайся про них щось цікаве і розкажи в класі.

РУКАВИЧКА

(казка)

Ішов дід лісом, а за ним бігла собачка, та й загубив дід рукавичку.

От біжить мишка, улізла в ту рукавичку та й каже:

– Тут я буду жити!

Коли це жабка плигає та й питає:

– А хто-хто в цій рукавичці?

– Мишка-шкряботушка. А ти хто?

– Жабка-скрекотушка. Пусти й мене!

От уже їх двоє. Коли біжить зайчик. Прибіг до рукавички та й питає:

– А хто-хто в цій рукавичці?

– Мишка-шкряботушка, жабка-скрекотушка. А ти хто?

– А я зайчик-побігайчик. Пустіть і мене!

– Іди!

От уже їх троє.

Коли це біжить лисичка – та до рукавички:

– А хто-хто в цій рукавичці живе?

– Мишка-шкряботушка, жабка-скрекотушка та зайчик-побігайчик.

А ти хто?

– Та я лисичка-сестричка. Пустіть і мене!

– Та йди!

Ото вже їх четверо сидить. Аж суне вовчик – та й собі до рукавички, питається:

– А хто-хто в цій рукавичці живе?

– Мишка-шкряботушка, жабка-скрекотушка, зайчик-побігайчик та лисичка- сестричка. А тих то?

– Та я вовчик-братик. Пустіть і мене!

– Та вже йди!

Уліз і той. Уже їх п'ятеро.

Де не взявся – біжить кабан.

– Хро-хро-хро! А хто-хто в цій рукавичці живе?

– Мишка-шкряботушка, жабка-скрекотушка, зайчик-побігайчик, лисичка-сестричка та вовчик-братик. А ти хто?

– Хро-хро-хро! А я кабан-іклан. Пустіть і мене!

– Оце лихо! Хто не набреде – та все в рукавичку! Куди ж ти тут улізеш?

– Та вже влізу, – пустіть!

– Та що вже з тобою робити, – йди!

Уліз і той. Уже їх шестеро, уже так їм тісно, що й нікуди. Коли це тріщать куці, вилазить ведмідь – та й собі до рукавички, реве й питається:

– А хто-хто в цій рукавичці живе?

– Мишка-шкряботушка, жабка-скрекотушка, зайчик-побігайчик, лисичка-сестричка, вовчик-братик та кабан-іклан. А ти хто?

– Гу-гу-гу! Як вас багато! А я ведмідь-набрідь. Пустіть і мене!

– Куди ми тебе пустимо, коли й так тісно?

– Та якось будемо.

– Та вже йди, тільки скраєчку! Уліз і ведмідь, – семеро стало.

Та так вже тісно, що рукавичка ось-ось розірветься.

Коли це дід оглядівся, – нема рукавички. Він тоді назад – шукати її, а собачка попереду побігла. Бігла-бігла, бачить – лежить рукавичка і ворушиться. Собачка тоді: «Гав-гав-гав!»

Вони як злякаються, як вирвуться з рукавички, – так усі й порозбігалися лісом.

Прийшов дід та й забрав рукавичку.

* * *

ДОДАТКОВИЙ МАТЕРІАЛ ДО УРОКУ

Розглянь малюнки і підбери до них слова-привітання.
За одним із малюнків розіграй зі своїм сусідом діалог.

* * *

Прочитай. Випиши виділені слова і поділи
рисками для переносу. Підкресли в них букву е.

Теплий ранок. Маленька школярка встала,
зробила зарядку, вмилася холодною водою.
Вона поснідала, одягла новеньку форму, пішла
до школи. Сіла за свою чистеньку парту.
Почався урок.

* * *

Це цікаво знати!

Слово «казка» походить від слова «казати». Дійсно, у казках народ «розказав», розповів про своє життя, людську працю, мрії, створив образи, які є втіленням народних ідеалів.

* * *

СИНИ ФЕЇ ВВІЧЛИВОСТІ (казка)

- Послухайте казку-загадку і відгадайте, як звали синів феї Ввічливості.

У феї Ввічливості було троє синів. Перший син прокидався разом зі сходом сонця, будив пташок, і ті своїм співом сповіщали, що настав ранок. Люди вставали, снідали і готувалися до трудового дня. А як сонце висушувало росу, на зміну першому

братові до діла брався середущий брат. Він працював для ввічливих людей весь день, аж доки сонце не ховалось за обрій. Тоді естафету підхоплював старший син. Він зустрічав перехожих на вечірніх вулицях, дарував приятні слова і усмішки. Матуся гордилася своїми синами, тому що вони дарували радість людям, без них не обходилась жодна чемна людина.

- Хто із вас, діти, здогадався, як звали синів?
(Добрий ранок, Добрий день, Добрий вечір)

* * *

ЗАСВОЄННЯ МОВЛЕННЄВОГО ЕТИКЕТУ

- Перш ніж звернутись, ви повинні привітатися, назвати причину, з якої ви потурбували знайомого чи незнайомого.
- Першим вітається молодший із старшим, хлопчик – із дівчинкою, але руку вони першими не подають. З двох людей одного віку і стану перший вітається той, хто краще вихований. Якщо твій товариш привітається з кимось, слід привітатися й тобі. Вітати потрібно людей, з якими часто зустрічаєшся (продавців у магазині, поштаря, мешканця із сусіднього під'їзду, вчителя, який викладає в інших класах), навіть якщо ти з ними незнайомий.
- Побачивши знайомих у автобусі, у читальному залі, на другому боці вулиці, вітають їх, якщо вони вас помітили. Кричати, безумовно, не слід. Слова заміняють жестом, усмішкою, поклоном.
- Дехто вважає, що говорити «Привіт» не можна. Але все залежить від обставин. Звичайно, важко уявити, що директорові школи ви радісно кажете: «Привіт, Вікторе Семеновичу!» Але привітати цим словом друга, однолітка необхідно.

* * *

РУХАНКА

- Привіт, усім, привіт! (Плескаємо в долоні)
- Будемо знайомі! (Стаємо в коло і беремося за руки)
- Привіт, усім, привіт! (Підходимо до середини з витягнутими руками)
- Життя таке чудове! (Піднімаємо руки, плескаємо і стаємо в коло)

* * *

АБЕТКА ВВІЧЛИВОСТІ

- До смаку усім сніданок з привітанням «Добрий ранок!»
- Щиро скажеш ти : «Привіт!» – усміхнеться цілий світ.
- Слово «дякую», мій друже, свідчить, що ти ґречний дуже.

- «Вибачте» – магічне слово, – скрасить ввічливу розмову.
- Якщо дружиш ти з «будь ласка», то життя, неначе казка.
- Щоб призначити побачення, кажем друзям: «До побачення!»
- Ну, а щоб зустрітись завтра, ми прощаємось: «До завтра!»
- «На добраніч!» у розмові сни дарує кольорові.
- Всім за ці слова сердечні будуть люди щиро вдячні.

* * *

Вивчи вірш і розіграй за ролями.

ОЛЕНКА МАЛЕНЬКА

- Оленко маленька,
Чому ти раденька?
- Бо в мене весела рідня.
- Чому в тебе очі
Такі голубенькі?
- На небо дивлюся щодня.
- Чому це у квітах
У тебе сукенька?
- В квітник я ходжу по росі.

Павло Воронько

* * *

Прочитай вірш і скажи, чим людина, за словами мудреця, відрізняється від звіра? А як ти вважаєш?

Сказав мудрець:
«Живи, добро звершай!
Та нагород за це не вимагай.
Лише в добро і вищу правду віра
Людину відрізняє від мавпи і від звіра.
Хай оживає істина стара:
Людина починається з добра!».

* * *

ПРИВІТАЙСЯ З УЧИТЕЛЕМ

Чемні учні мають встати,
Знає, певно, кожен з вас,
Вчителя щоб привітати,
Коли той зайшов у клас.
Привітається учитель –
Можете сідати,
Щоб урок цікавий знов
Разом починати!

УРОК 10-11. ПОРИ РОКУ. ОСІНЬ

Звуки [е], [йе] та буква є на їх позначення

Які ти знаєш пори року? Впізнай їх за описом.

Сніжна, сувора, холодна, біла – ____.

Тепла, привітна, зелена, молода – ____.

Веселе, сонячне, квітуче, спекотне – ____.

Щедра, золота, багата, барвиста – ____.

- Яка зараз пора року?

В жовте лист пофарбувала,
Урожай з полів збрала.
Золотила вербам коси.
Чарівна цариця – ____.

Українською мовою

пóри рóку
óсiнь, восенi
осiннє лiстя
мiсяцi
вéресень, жóвтень
листопад

Російською мовою

временá гóда
óсень, óсенью
осéнние лiстя
мéсяцы
сентябрь, октябрь
ноябрь

Вивчи чистомовки.

Ас-ас-ас – принесемо його в клас. Єць-єць-єць – подув сильний вітерець,

Лі-лі-лі – відлетіли журавлі,

Аї-аї-аї – облітає листя в гаї.

Ли-ли-ли – дні осіннії прийшли,

Го-го-го – ми збираємо його.

Ни-ни-ни – будемо ждати ми весни.

Гра «Мовна догадка».

Вітер здув деякі букви. Осінь втратила свої прикмети.

Віднови слова, прочитай народні прикмети.

❖ В_р_с_нь _с_нь п_ч_н_ _, _р_ж_й зб_р_.

❖ Ран_і прим_р_зк_ в ж_втн_ – на х_л_дну з_му.

❖ П_зн_й л_ст_п_д – на с_в_р_ з_м_.

Чому у народі так говорять?

- ❖ Вересень – рум'янець року.
- ❖ Жовтень ходить по краю та й виганяє пташок із гаю.
- ❖ Листопад – жовтню син, а зимі рідний брат.

Підготуй розповідь про народні осінні свята, які відзначаються на Донеччині.

Послухай вірш. Чи всі слова ти зрозумів?

ОСІНЬ

Осінь на узліссі
Фарби розбавляла,
Пензликом легенько
Листя фарбувала.
Вже руда ліщина,
Пожовтіли клени.

В пурпурі осіннім
Тільки дуб зелений.
Утішає ясен:
— Не сумуй за літом!
Геть усі діброви
В золото одіто.

Петро Осадчук

- Які ознаки осені змальовано?
- Які дерева розфарбувала осінь?
- Які слова вжиті в переносному значенні?
- З ким порівнюється осінь?
- Яку картину ти уявляєш? Візьми аркуш та намалюй.

Розгадай ребуси «Осінні місяці».

Склади казку «Як сперечались осінні брати місяці про те, хто кращий з них».

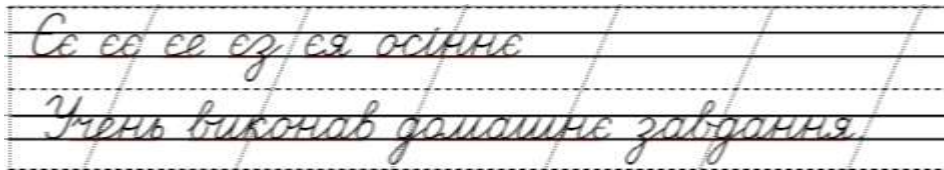

* * *

Запиши каліграфічно.

* * *

Прочитай слова. Поділи їх на склади.

Назви приголосні та голосні звуки у кожному складі.

Визнач позицію букви **є** в цих словах. Який звук позначає буква **є** в цій позиції?

Літнє, осіннє, вечірнє, раннє, пізнє, верхнє, нижнє, хатнє, сусіднє, торішнє.

* * *

Відгадай загадки:

1. Довгі вуха, куций хвіст, до капусти має хист.

2. Знають усі, ця тварина охайна, будь-яку їжу поміє негайно.

- Запиши слова-відгадки. Визнач позицію букви **є** в цих словах.
- Які звуки позначає буква **є** в цій позиції?

* * *

Послухай вірш ще про одну тварину.

Єноти вивели гуляти
 Своє єдине дитинча.
 За їх сім'єю вовк зубатий
 Єхидно стежить з-за куща.

- Знайди та випиши слова з буквою **є**. Поділи їх на склади.
- Проаналізуй позицію цієї букви, скільки звуків вона позначає? Чому?
- Підбери слова з буквою **є**, коли вона позначає два звуки.

* * *

Зверни увагу!

Буква є може позначати один звук – [e], коли вживається після приголосного (у закритому складі для позначення м'якості приголосних – лє, осіннє, раннє), а також два звуки – [йє], коли стоїть на початку слова (єдність, Єгор); на початку складу після букви, що позначає голосний звук (палає, вживає); після апострофа (п'є, б'є); після м'якого знака (порт'єра, вольєр).

* * *

Поєднай слова, протилежні за значенням.

верхнє
вранішнє
попереднє
порожнє
раннє
літнє

вечірнє
пізнє
зимовє
нижнє
заднє
повнє

- Запиши дві пари утворених слів, підкресли букву **є**, що позначає звук [e].

* * *

Вправляйся у правильній українській звуковимові.

Українською мовою

Є

єнот
Євген
єдиний
ательє
п'єса
домашнє
плаває
жовтіє

Російською мовою

Е

енот
Евгений
единый
ателье
пьеса
домашнее
плавает
желтеет

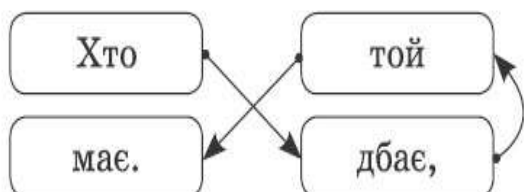
- Прочитай спочатку слова, у яких буква **є** позначає один звук, потім слова, у яких – два звуки.

* * *

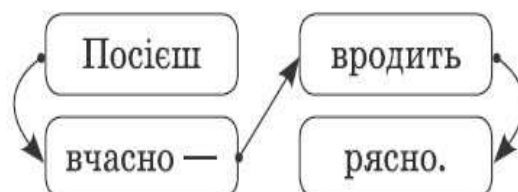
Робота за варіантами. Прочитай прислів'я.

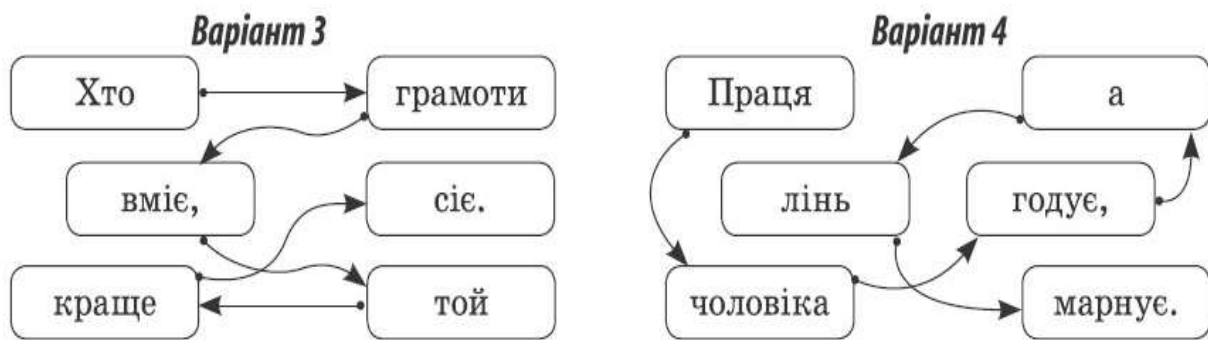
Запиши, поясни їх значення. Підкресли голосні букви, що позначають два звуки, поясни чому.

Варіант 1

Варіант 2

Прочитай слова-анagramи. Запиши ті, що починаються з великої літери Є. Чому вжито велику букву? Скільки звуків у них позначає буква є.

ИЄЕГПТ ЄАЛЬТЕ ІЯЄАВПТОР ДОКІЄВЯ ЄМАЛЮ

Заочна екскурсія до осіннього лісу (парку).

- Роздивись ілюстрації.
- Вибери ту, яка тобі найбільше до вподоби.
- Знайди у класі однокласників. Об'єднайтеся у пари (групи). Складіть текст-опис «Чарівна осінь».

Словничок: золота, сонячна, різнобарвна, непогожа, сумна, дощова, холодна осінь, багряне листя, сіре небо, їстівні гриби, різнокольорові ягідки, рясний дощ та ін.

* * *

Цікаво знати!

У донецькому степу і в лісах живуть лосі, козулі, лисиці, зайці, єнотовидний собака, ласка, їжак, сліпак. Рідко зустрічаються вовк та борсук.

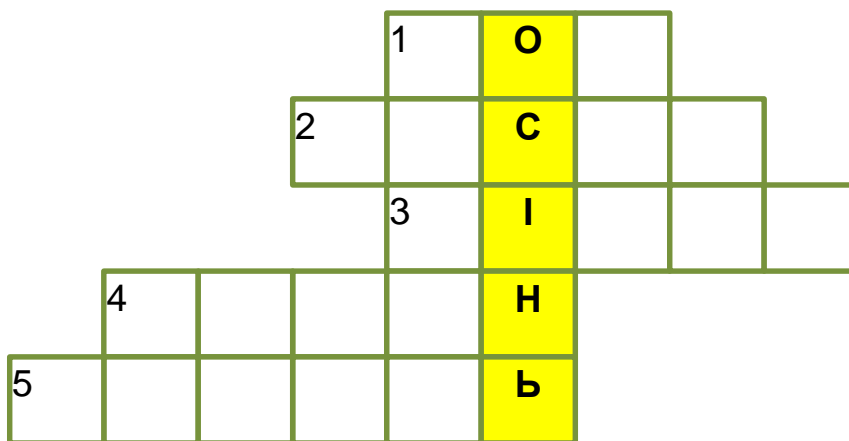

- А тобі цікаві тварини нашого краю?
- Дізнайся про них якомога більше і підготуй розповідь.

* * *

Перевір себе!

Розгадай кросворд.

1. Коли нема – чекають, коли прийду – тікають.
2. Влітку виростає, а восени опадає.
3. Без рук, без ніг, а ворота відчиняє.
4. Не дід, а сивий, не спить, а стелиться,
Вкриває землю й океан, а звать його...
5. В золотий клубочок схований дубочок.

* * *

ЧИТАЄМО З НАСОЛОДОЮ

Я ХОЧУ СКАЗАТИ СВОЄ СЛОВО...

(оповідання)

Катерина Іванівна повела своїх першачків у поле. Був тихий ранок ранньої осені. Далеко в небі летів ключ перелітних птахів. Вони тихо курликали, і від того в степу було сумно.

Катерина Іванівна сказала дітям:

— Сьогодні ми будемо складати твір про осінь, небо, про перелітних птахів. Кожен із вас нехай скаже, яке зараз небо.

Дивіться, діти, уважно. Вибирайте в нашій мові красиві точні слова.

Діти притихли. Вони дивились на небо й думали. Через хвилину почулося:

— Небо синє-синє...

— Небо голубе...

— Небо чисте...

— Небо блакитне...

І все. Діти знов і знов повторювали ті самі слова: синє, голубе, чисте, блакитне.

Трохи збоку стояла маленька синьоока Валя й мовчала.

— А ти чого мовчиш, Валю?

— Я хочу сказати своє слово.

— Ну, яке ж твоє слово про небо?

— Небо ласкаве... – тихо сказала Валя й сумно усміхнулась.

Діти притихли. І в цю мить вони побачили те, чого не бачили досі.

— Небо сумне...

— Небо тривожне...

— Небо журливе...

— Небо студене...

Небо грало, тремтіло, дихало, усміхалось, як жива істота, і діти дивилися в його сумні сині-сині осінні очі.

Василь Сухомлинський

- Яким діти побачили небо в степу?
- Що нового побачили діти після слів Валі?
- Як ти розумієш слова: «Небо ласкаве, сумне, тривожне, журливе»?
- Чи бачив ти колись небо, яке тебе здивувало, налякало, приголомшило? Розкажи.

* * *

Підготуйся до конкурсу читців за темою «Осінь».

Вибери вірш, який тобі найбільше сподобався, та вивчи його напам'ять.

Можеш підготувати свій улюблений вірш про осінь.

БЕРЕЗОВИЙ ЛИСТОЧОК

Іще не сніг і навіть ще не іній,
Ще чути в полі голос череди.
Здрігнувся заєць – ліс такий осінній,
Куди не ступиш, все щось шарудить!
Чи, може, це спинається грибочок?
Чи, може, це скрадається хижак?
То пролетить березовий листочок,
То пробіжить невидимий їжак...

Ліна Костенко

ЧАКЛУНКА

Осінь фарби готувала,
У відерця наливала.
Змішувала, чаклувала,
Потім все розфарбувала.
Придивіться, все довкола
Стало різнокольоровим!

Наталія Замрія

ДОЩОВА ОСІНЬ

Водить осінь хороводи,
Під мелодію дощів
На прогулянку виходять
Парасолі і плащі.
Там розмову парасолі
Із плащами завели:
«Ах, як довго у неволі,
У темниці ми були.
Та вернулися тумани, задощило
В небесах, –
І ми знову у пошані,
Знов нас носять на руках...».
І прийшли тоді до згоди парасолі і плащі,
Що найбільша насолода –
Це коли ідуть дощі.

Анатолій Качан

ЗОЛОТА ОСІНЬ

В парках і садочках,
На доріжки й трави,
Падають листочки
Буро-золотаві.
Де не глянь, навколо
Килим кольористий,
Віти напівголі
Й небо синє-чисте.
Метушні немає,
Тиша й прохолода –
Осінь золотая
Тихо-ніжно ходить.

Катерина
Перелісна

* * *

Українською мовою

шанує
працює
готує
осміхається
починає
намалює
вкріє
макітра

Російською мовою

уважаєт
работает
готовит
улыбається
начинаєт
нарисуюем
укрѳет
макітра

ДІДУСЬ ОКСЕНИК

Хто в садочку не шанує
Дідуся Оксеника!
Він на пасіці працює,
А які дідусь готує
З вишнями вареники!
Наготує, не минає:
Прийде, осміхається.
– Цю макітру, – починає,
– Я відняв у зайця.
Всіх по черзі обнесе:
– Ось медок, вареники...
Як нам дякувать за все
Дідові Оксенику?
Намалюєм дідуся
Всі гуртом – і дяка вся!
Руки, ноги, плечі, груди,
Борода неголена...
Наш дідусь напевне буде
Дуже задоволений!
Подивіться, друзі, й ви:
Дід Оксеник, мов живий!...

Кость Михеїв

- Яким ти уявив діда Оксеника?
- Що можна сказати про ставлення дідуся до дітей? А як діти ставляться до дідуся? Чому діти вирішили намалювати його?
- Постав три запитання, на які можна відповісти, лише прочитавши текст. Чому автор поставив у кінці вірша три крапки? Що він хотів цим сказати? Підготуй розповідь про свого дідуся.

* * *

ЛІТО КРАСНЕЄ МИНУЛО ...

Літо краснеє минуло,
Сніг лежить на полі;
Діти з хати виглядають
В вікна... шкода волі!
Діти нудяться в хатині,
Нудять, нарікають:
«І нащо зима та люта? –
Все вони питають. –
Он все поле сніг завіяв,
Хоч не йди із хати!
У замкнуті дивись вікна,
Ніде й погуляти!
Сніг з морозом поморозив
Всі на полі квіти...
Десь зима та не скінчиться!» –
Нарікають діти.
Ждіте, ждіте, любі діти!
Літо знов прилине.
Прийде мила годинонька,
Як зима та згине;
І завітне наше поле,
І зазеленіє, –
Знов його весна прекрасна
Квіточками вкриє.

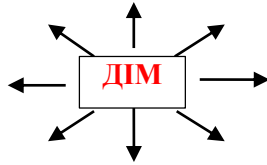
Лариса Косач-Квітка

- Чому діти нудяться?
- Які зимові розваги ти можеш запропонувати дітям, щоб їм не було сумно?

УРОК 12. МІЙ ДІМ. ОБЕРЕГИ

Асоціативний куц

- Як ти розумієш слова «рідний дім»?
- Що для тебе слова «мій дім»? Розкажи.

* * *

Кожна жива істота має свій дім.

**Згадай казку «Рукавичка». Розкажи про цю домівку.
Прочитай складаночки про хату.**

ЧОРНОГУЗОВА

Чорногузе-татку,
Збудуй мені хатку
Із паличок, із верби,
Недалеко від води,
Там, де жаби кумкають,
А діточки слухають.

ПАВУКОВА

Склав ніжки павучок,
Ліг спати на бочок.
Тонка його хатинка,
Хатинка-павутинка,
Та солодко в ній спати.
Усім, бач, треба хати!

* * *

Має житло і кожна людина. Називатися воно може по-різному: хата, будинок, дім, оселя, котедж.

**Чи знаєш ти, чим вони відрізняються?
Як би ти назвав своє житло?**

- Зроби вдома, за бажанням, презентацію свого житла, або кімнати, або якогось улюбленого куточку (малюнки, фотографії та інше). Зроби це самостійно. Якщо батьки (або інші дорослі члени родини) запропонують тобі допомогу, не відмовляйся.

* * *

Гра «Запрошення у гості».

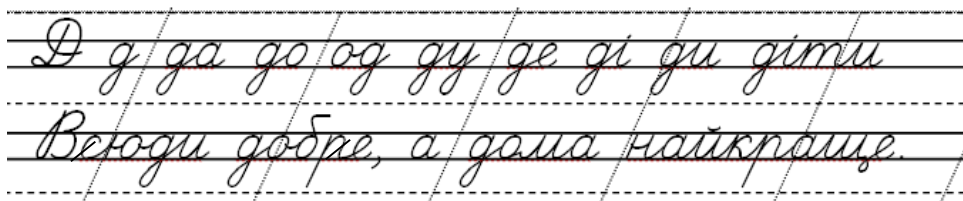
Запроси до себе у гості товаришів. Познайом гостей зі своїм житлом, своєю кімнатою. Будь привітним господарем. Продумай розваги, які ти запропонуєш товаришам.

* * *

Запиши каліграфічно.

* * *

Прочитай.

Шануй і бережи хліб!

Здавна у нашого народу існує звичай: усіх, хто приходить із добром, на знак поваги й дружби зустрічати хлібом-сіллю. Приймаючи хліб на рушнику, його цілують як святиню.

Василь Скуратівський

- *Пригадай, де ти бачив, коли подають хліб на рушнику.*

* * *

Цікаво знати!

Оберіг – найдревніший предмет, який захищає людей від негараздів. Він може принести удачу, попередити про небезпеку, поліпшити стан здоров'я. Через це обереги відомі ще з давніх-давен.

Вишитий рушник, колиска, сорочка, писанка, віночок, береза, лелека – це обереги нашого дому. Саме з оберегів починається для кожного Батьківщина.

- *Підготуйся та розкажи про обереги твоєї родини, твого дому.*

* * *

Назви квіти. Які з них вважають оберегом у нашому краї?

* * *

Цікаво знати!

На свято Маковія (14 серпня) плід маку у букеті з духмяними чорнобривцями та волошками освячували в церкві і вважали його оберегом від нечистої сили.

* * *

ЧИТАЄМО З НАСОЛОДОЮ

Українською мовою

вірій
клопотатися

Російською мовою

тёплые края
беспокоиться

* * *

ЛАСТІВКА

Ти знов защебетала
У мене під вікном,
Із вирію вернувшись,
Клопочешся з гніздом.
А там же вічне літо
Цвіте як божий рай, –
Чого ж вернулась знову
Ти в мій журливий край?

– Хоч літо там і сяє,
Любіше тут мені:
Така квітчасто-пишна
Країна по весні.
Така квітчасто-люба,
Що й в тім краю-раю
Все бачу я хатинку,
Де се гніздечко в'ю.

Борис Грінченко

- Прочитай, як ластівка сповістила про свій приліт?
- Чому ластівка залишила вічне літо і повернулася додому?
- Намалюй, якою ластівка побачила країну, повернувшись додому.

* * *

ЧИСТОМОВКА

Ду-ду-ду
На річку піду.
Ди-ди-ди
Треба випити води.

Да-да-да
Весела хода.
Ді-ді-ді
Пташка у гнізді.

УРОК 13. ПОСУД ТА ЇЖА

Звукосполучення [й'ї] та буква ї на його позначення

Їжак покликав їсти й пити
Своїх маленьких їжачків.
Та не схотіли їсти діти –
Він їхню їжу сам поїв.
Наталя Забіла

- Знайди слова з буквою ї.
- Визнач її позицію та назви, які звуки вона позначає.

Запиши каліграфічно.

Й и ї мої твої гаї поїзд
Їжак їжака гиками не зліка.

Зверни увагу!

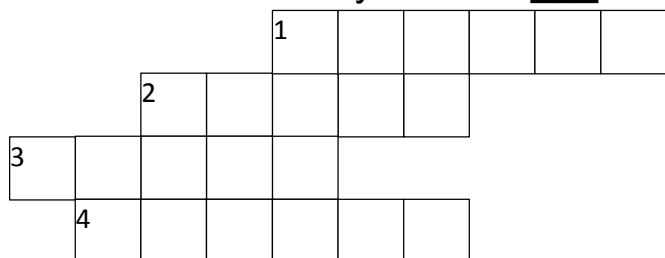
Буква ї завжди позначає два звуки – [йі].

Наприклад, їжак – [йіжа́к]; заїзд – [за́йізд].

Загадковий кросворд.

1. Це кому у нірці сниться
Що достигли вже
суніці,
Дикі яблука, грушки,
І чорниці, і грибки?
Влігся зручно на бочок
В ліжку з листя ____.

2. На дорозі урочисто
На колесах їде місто.
У будиночках – звірята.
Що за місто це, малята?
3. Стоять красуні на воді
Вінки в них білі й золоті.
4. Летів птах, та на воду –
бах,
Води не замутив і сам не
полетів.

- Якщо ви були уважними, то з легкістю скажете, який звук зустрічається в кожному слові-відгадці.
- Робота по варіантах. Запиши слова і поділи їх на склади.
Варіант 1 – поїзд, їжачок.
Варіант 2 – лілеї, пір'їна
- З кожним словом-відгадкою склади одне речення.

* * *

Відгадай.

Морква, біб і цибулина,
бурячок і капустана,
ще й картопля – шусть у
горщик.
Ну й смачний ми зварим ...

Довго з тіста їх ліпили,
У окропі поварили.
Потім дружно ласували,
Ще й сметанки
додавали.

- Як одним словом назвати слова-відгадки?

* * *

Як ти розумієш такий вислів:

«Знати про їжу людина повинна не менше, ніж про математику або про свою рідну мову».

Наші предки, мешканці степу, шанували хліб. За столом хліб із житнього та пшеничного борошна займав найголовніше місце.

- А чи знаєш ти, які страви можна виготовити з борошна?

Любили, люблять і сьогодні у нашому краю вареники, млинці, галушки. Вареники ліпили у формі місяця. Саме через таку форму вареникам приписували в давнину магичні властивості. Вони є обов'язковою стравою на Святий вечір. Популярними у нас були і каші: пшоняна, гречана, кукурудзяна.

Серед рідких страв поширені були борщ та юшка, а також капуста, зелений борщ. З м'ясних продуктів використовували свинину і птицю, важливе місце у харчуванні посідала риба. Для приготування солодких страв використовували мед, фрукти, мак, горіхи. Серед випічки – паски, шулики, пироги, пампушки, пиріжки. Протягом віків люди накопичували знання про способи приготування різних страв. Так і виникла наука про мистецтво приготування їжі – кулінарія.

* * *

Гра «Я допомагаю мамі сервірувати стіл» (в групах).

Які знання тобі потрібні в цій роботі?

Які смачні страви готують у твоїй родині?

Які є твоїми улюбленими?

А чи вмієш ти готувати сам? Поділись рецептом.

* * *

Переклади російською мовою.

чайники

глечик

горщик

кастрюля

сіллюниця

пляшка

чашка

виделка

серветки

тарілка

ніж

ложка

склянка

- Розкажи, який посуд для чого використовують?

* * *

З давніх-давен на Донеччині було розвинуто гончарство.

Подивись на малюнок та розкажи, який посуд виготовляють у нас на Донеччині?

Зразок. На Донеччині виготовляють керамічний посуд, фарфоровий, столовий посуд, сервізи.

* * *

ЧИТАЄМО З НАСОЛОДОЮ

ЛИСИЧКА І ЖУРАВЕЛЬ

Лисичка з Журавлем дуже заприятелювали. От Лисичка і кличе Журавля до себе в гості:

– Приходь, Журавлику! Приходь, любчику! Чим хата багата, тим і вгощу.

Іде Журавель на прошений обід, а Лисичка наварила кашки з молочком, розмазала тоненько по тарілці та й поставила перед Журавлем.

– Призволяйся, не погордуй. Сама варила.

Журавель стук, стук дзьобом – нічого не спіймав. А Лисичка тим часом лиже та й лиже кашку, аж поки сама всієї не з'їла.. А коли кашки не стало, вона й мовить:

– Вибачай, кумочку, більше не маю чим угощати.

– Спасибі й за те, – пісним голосом промовив Журавель. – А ти б, Лисичко, до мене завтра в гості прийшла.

– Добре, Журавлику, прийду, чому не прийти, – каже Лисичка.

Другого дня приходить Лисичка, а Журавель наварив м'яса, буряків, квасольки, картопельки. Покришив дрібненько, склав у високий глечик з вузькою шийкою та й поставив на столі перед Лисичкою.

– Їж, кумонько. Не погордуй, любя моя, – припрошує Журавель.

Нюхає Лисичка – смачно пахне. Встромляє голову в глечик – не йде голова. Пробує лапкою – не витягне. Крутиться Лисичка, скаче навколо глечика, а Журавель їсть собі шматочок за шматочком, поки всього не виїв.

– Вибач, любонько, – каже, випорожнивши глечика, – чим хата багата, тим і рада, а більше на цей раз нічого немає.

Розсердилася Лисичка, навіть не подякувала за гостинність. Вона, бачите, думала, що на цілий тиждень наїсться, а тут прийшлося додому йти, облизня спіймавши. Відтоді й зареклася Лисичка з Журавлями приятелювати.

- Як ти розумієш прислів'я. Чи пов'язані вони зі змістом казки «Лисиця та Журавель»? Поясни свою думку.
 - ❖ Не копай іншому ями – бо сам у неї впадеш.
 - ❖ Є в глечикі молоко – та голова не влазить.

УРОК 14. У ЇДАЛЬНІ

Звук [й']. Буквосполучення йо

Йорж був гострий на язик,
Ображати друзів звик.
Та коли в біду попав,
Друзів він на поміч звав.

- Запиши слово-назву риби. Зроби його звуко-буквений аналіз. Який висновок можна зробити про букву й?

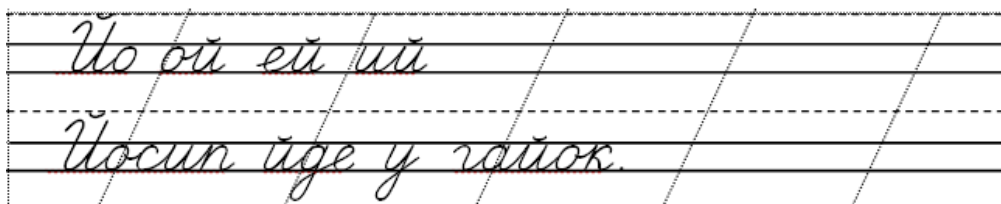
Зверни увагу!

В українській мові сполучення звуків [йо] позначається двома літерами йо. Пишемо йо: на початку слова (Йосип, його, йогурт); на початку складу після голосного (район, бойовий, знайомий); на початку складу після твердого приголосного (Соловийов, серйозний, підйом).

* * *

Запиши каліграфічно.

* * *

Прочитай слова із буквосполученням йо.

Зроби звуко-буквений аналіз цих слів.

йод

йогурт

Йосип

знайомий

гайок

район

- Склади з двома словами на вибір речення.

* * *

Переклади слова українською мовою.

Порівняй написання і вимову слів в обох мовах.

Знакомый, ёрш, боевой, воинственный, серьёзный,
Иосиф, район, майор, йод, бульон, миллион.

* * *

ЧИСТОМОВКА

И-и-и –
посадила Оля огірки.
И-и-и –
поливала грядки
залюбки.

Ай-ай-ай –
виріс в Олі славний урожай.
Ай-ай-ай –
любих друзів, Олю,
зустрічай!

- Як люди використовують зібраний урожай?
- Як називаються громадські заклади, де готують і вживають їжу?

* * *

Українською мовою

їдальня
їжа
страва
смачна
запахна
духмяна
готувати
куштувати
смажити
смачного

Російською мовою

столовая
піцца
кушання
вкусная
ароматная, пахучая
душистая
готовить
пробовать
жарить
приятного аппетита

- Складіть (у парах або групах) міні-опис «Наша шкільна їдальня».

* * *

Прочитай виразно вірш.

Сповістив перерву дзвоник
Мов стрілою – на обід
Зайченя, Лисичка, Слоник –
Спорожнів у всіх живіт.
У їдальні, як годиться, –
Правила відомі всім:
Ось і таця знадобиться,
Хай обід буде смачним!
Їж охайно, не спіши,
Хліб довкола не криши.
Посуду не залишай,
За собою прибирай!

Сергій Гарбуз

* * *

Запам'ятай ці правила

1. Входи до їдальні організовано.
2. Не штовхайся, не кричи, дотримуйся порядку.
3. Перед їжею завжди мий руки.
4. Не розмовляй під час їжі.
5. Не відсувай свою брудну тарілку в бік сусіда.
6. Прибери за собою посуд.
7. Скажи «спасибі» тим, хто тебе нагодував.

* * *

Збери прислів'я. Поясни зміст. Запиши.

Які з прислів'їв нагадують про корисне харчування?

Поясни свою думку.

Борщ та каша –	пузо пусте.
Без капусти –	немає обіду.
Без солі, без хліба	така й паляниця.
Яка пшениця,	їжа наша.

* * *

Гра «Корисна, смачна страва» (творча робота в групах).

Виберіть зображені на малюнку овочі (I група) та фрукти (II група). Приготуйте із вибраних наборів кілька страв. Доведіть, що це корисна їжа.

ЧИТАЄМО З НАСОЛОДОЮ ЯК ЇЖАЧОК ГОТУВАВСЯ ДО ЗИМИ

(казка)

В лісі жив Їжачок. Змайстрував він собі хатинку в дуплі старої липи. Тепло там, сухо.

Ось наступила осінь. Падають жовті листочки з дерев. Незабаром і зима прийде.

Почав Їжачок готуватися до зими. Пішов в ліс, наколов на свої голочки сухого листя. Приніс до своєї хатинки, розстелив його, стало ще тепліше.

Знову пішов в ліс Їжачок. Назбирав грушок, яблук, шипшини. Приніс на голочках в хатинку і склав у куточку.

Ще раз пішов Їжачок в ліс. Знайшов грибочки, висушив і теж склав в куточку.

Тепло і затишно Їжачкові, а одному так сумно. Захотілось йому знайти товариша. Пішов в ліс, зустрів Зайчика. Але не хоче Зайчик іти в хатинку Їжачка. І сіра Мишка не хоче, і Ховрашок. Тому, що у них свої нірки є.

Зустрів Їжачок Цвіркуну. Сидить Цвіркун на стеблі, тремтить від холоду.

– Іди до мене жити! – запросив звірок його.

Пострибав Цвіркун до Їжачка. Взимку Їжачок Цвіркунові казки розповідав, а Цвіркун пісні співав.

ЗАЙЧИК І ГОРОБИНА

(казка)

Засипало снігом землю. Нема чого їсти зайчикові. Побачив зайчик червоні ягоди на горобині. Бігає навколо дерева, а ягоди – високо. Просить зайчик: «Дай мені, горобино, одне ґроно ягідок». А горобина й каже: «Попроси вітра, він і відірве». Попросив зайчик вітра. Прилетів вітер, гойдає, трусить горобину. Відірвалося ґроно червоних ягід, упало на сніг. Їсть зайчик ягоди, дякує вітрові.

Василь Сухомлинський

- Чим сподобалися вам казки?
- Чого вони нас вчать?
- Як пов'язане прислів'я «Де дружно, там і хлібно» із змістом казок.

УРОК 15. ТРАДИЦІЙНА ЇЖА

Завжди твердий звук [ч] та буква ч на його позначення

Гра «Добавлянка»

Ча-ча-ча – народилося кур__.

Чу-чу-чу – на уроці я мов__.

Чи-чи-чи – уважно слухай і мов__.

Чі-чі-чі – зорі світять уно__.

- Послухай ще раз склади з буквою ч.
- Зверни увагу на вимову звука [ч] в українській мові.
- Чи відрізняється вона від російської? Повтори ці склади.

* * *

Визнач позицію звука [ч] у словах: чапля, піч, калач, чайник, черевички, ручка, булочка, чоботи. **Уважно послухай вимову звука [ч] в кожній з цих позицій.**

Який висновок ти можеш зробити?

* * *

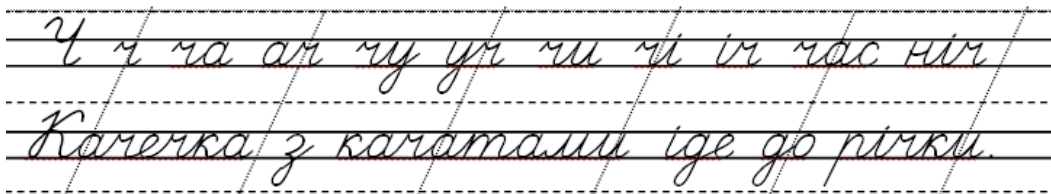
Зверни увагу!

В українській мові звук [ч] твердий, а в російській м'який.

* * *

Запиши каліграфічно.

* * *

Гра «Впіймай звук»

Чапля чайці чемно мовить:
— Черногуз пішов на лови.
Чимчикує він до ставу
Через лози кучеряві.

В чаплі чорні черевички,
Чапля чапа до водички.

- Назви слова зі звуком [ч]. правильно вимовляй цей звук українською мовою.
- Які слова вказують на дію предмета? Які з них мають спільне значення?
- Добери інші слова, які б вказували на процес пересування.

До Тарасика повинні приїхати гості. Вони ніколи не бували у нашому краї. Хлопчик вирішив пригостити друзів традиційними стравами. Він приготував: борщ, гамбургер, пампушки, вареники, сало, домашню ковбасу, галушки, шашлик, піцу, деруни.

- Як ти вважаєш, чи всі страви є традиційними?
- Яку помилку Тарасик допустив? Які страви зайві?

Гра «Майстер-шеф».

Майбутні кухарі отримали завдання: зварити борщ. Від вас потрібна допомога: назвіть продукти, необхідні для приготування борщу. Скористайтеся малюнком. Якщо чогось не вистачає, додайте. Якщо знаєте якісь секретні інгредієнти (компоненти) до цієї страви, поділіться. Від вас залежить перемога.

* * *

ЧИТАЄМО З НАСОЛОДОЮ

ЛЕГКИЙ ХЛІБ

(білоруська народна казка)

Косив у лузі косар. Стомився і сів під кущем відпочити. Розв'язав торбинку, взявся їсти. Виходить з лісу голодний вовк. Підійшов він до косаря і попросив хліба. Сподобався вовкові хліб. Він і каже:

– Хотів би я щодня хліб їсти, але де мені його брати? Порадь, чоловіче!

– Спершу треба землю зорати...

– Тоді й хліб буде?

– Ні, братику, стривай. Потім треба землю заборонувати...

– І можна хліб їсти?

– Що ти? Зажди ще. Раніше треба жито посіяти...

– Тоді буде хліб, – облизнувся вовк.

– Ні ще. Дочекайся, доки жито зійде, холодну зиму перезимує, навесні виросте, потім закрусує, потім почне наливати зернятка, потім достигати...

– Ой, – зітхнув вовк. – Ця робота дуже вже марудна й тяжка. Порадь мені, як легше їжу добувати.

– Ну, що ж, – говорить косар. – Раз не хочеш тяжкий хліб їсти, поїж легкий. Йди на вигін, там кінь пасеться.

Прийшов вовк на вигін. Побачив коня:

– Коню, коню! Я тебе з'їм.

– Що ж, – каже кінь, – їж. Тільки спершу зніми з моїх ніг підкови, щоб не поламати собі зуби об них.

– Ай справді, – погодився вовк. Нагнувся він підкови знімати, а кінь як ударить його копитом у зуби... Перекинувся вовк та тікати.

- Прочитай, як вовк покуштував «легкого хліба».
- Подумай, що тут означає вислів «легкий хліб».
- Порівняй значення таких висловів: «легкий хліб», «легка пір'їна», «легка задача». Який висновок ти можеш зробити?
- Доскажи прислів'я: «Хто, як працює, той так і ____».

УРОК 16. ПОРИ РОКУ. ЗИМА

Доскажи.

Раптом в лісі посвітліло,
А тепла чогось нема.
Стало всюди чисто й біло.
Це прийшла до нас ____.

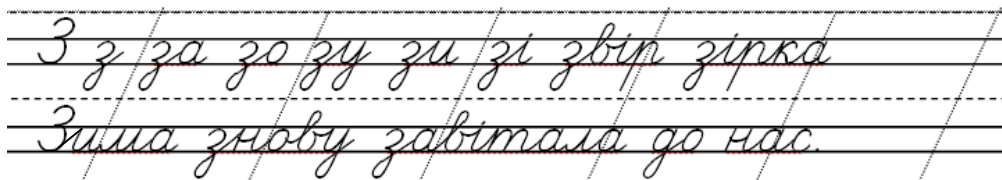
Підбери на кожну літеру слова «зима» позитивні характеристики учнів.

Зразок: З – зібраний, ____.
И – ____, ____.
М – ____, ____.
А – ____, ____.

- На яку літеру не змогли дібрати слів? Чому?
- Доберіть характеристики, де б ця літера містилася всередині слова. Запишіть слова, поділивши їх на склади.

Запиши каліграфічно.

Українською мовою

зимá
хуртовіна, завірюха
лід, крига
намети, кучугури
іній, сніжинки
бурульки
снігур, синіця
горобець
ковзані

Російською мовою

зимá
метель
лёд
сугробы
іней, сніжинки
сосульки
снегірь, синіця
воробей
конькі

- Чи любиш ти зиму? Поясни свою відповідь, користуйся словами із словничка.

* * *

Вправляємося у читанні українською мовою.

ЧИСТОМОВКА-ДОБАВЛЯНОЧКА

Ма-ма-ма – ось настала ____.
Оз-оз-оз – на дворі ____.

Ло-ло-ло – снігу ____.
Йй-йй-йй – на деревах ____.

* * *

ЧИТАЄМО З НАСОЛОДОЮ

Прочитай виразно.

ЗИМОВА ПІСЕНЬКА

Зимонько-снігурочко,
Наша білогрудочко,
Не верти хвостом,
А труси тихесенько,
Рівненько, гладесенько
Срібненьким сніжком.
Ми повибігаємо,
Снігу накачаємо
Купу за садком;
Бабу здоровенною,
Уночі страшенною,
Зліпимо гуртом.
Зробим очі чорнії,
Рот і ніс червонії –
Буде як мара.

День і ніч стоятиме,
Вовка проганятиме
Від свого двора.
Гляне ясне сонечко
В весняне віконечко,
Бабу припече;
Де й мороз той дінеться,
Геть від баби кинеться,

З ляку утече!

Леонід Глібов

* * *

Народна мудрість.

У нас на Донбасі кажуть:

1. Зорі яскраві – на гарну погоду, тьмяні – на дощ або сніг.
2. Дружно розцвірінькалися горобці - на потепління.
3. Ворона сидить уранці на верховітті і каркає – на завірюху.
4. Сніг на полях – зерно в засіках.
5. Якщо січень сухий, морозяний – буде сухе спекотне літо.
6. Кіт шкрябає підлогу – на вітер і завірюху, лежить черевцем догори – на відлигу.
7. Кіт згорнувся в клубочок і вткнувся носом у лапки – на мороз.

- Підбери вдома народні прикмети про зиму, які можуть знадобитися тобі і твоїм близьким у житті.

* * *

ЧИТАЄМО З НАСОЛОДОЮ

Послухайте вірш. Скажіть, чому пташкам важко взимку?

МАМО, ІДЕ ВЖЕ ЗИМА...

«Мамо, іде вже зима,
Снігом травичю вкриває,
В гаю пташок вже нема...
Мамо, чи кожна пташина
В вирій на зиму літає?» –
В неньки спитала дитина.
«Ні, не кожна, – одказує мати, –
Онде, бачиш, пташина сивенька
Скаче швидко отам біля хати, –
Ще зосталась пташина маленька».
«Чом же вона не втіка?
Нащо морозу чека?»
«Не боїться морозу вона,
Не покине країни рідної,
Не боїться зими навісної.
Жде, що знову прилине весна».
«Мамо, ті сиві пташки
Сміливі, певно, ще й дуже,
Чи то безпечні такі, –
Чуєш, цвірінькають так,

Мов їм про зиму байдуже!
Бач – розспівалися як !»
«Не байдуже тій пташці, мій синку,
Мусить пташка малесенька дбати,
Де б водиці дістати краплинку,
Де під снігом поживку шукати».
«Нащо ж співає? Чудна!
Краще шукала б зерна!»
«Спів пташині потіха одна, –
Хоч голодна, співа веселенько,
Розважає пташине серденько,
Жде, що знову прилине весна».

Лариса Косач-Квітка

- *Вдома потренуйся читати вірш виразно.*

* * *

Готуємося до акції «Годівничка».

Дізнаємось, які птахи чим живляться взимку
(пошукова робота в групах та парах).

За допомогою малюнків розкажи, як ти будеш допомагати птахам.

* * *

Спиши речення, вставляючи слова з довідки.

Прийшла _____ зима. Дороги, будинки вкриті _____ снігом. З неба повільно падають _____ сніжинки. Дерева стоять _____. Лише горобина палає _____ ягодами. Зима – _____ пора року.

Слова для довідок: червоними, чарівна, голі, холодна, білим, пухнасті.

- У словах **падають, стоять, палає, ягоди, повільно** визнач кількість букв та звуків. Якщо ця кількість не співпадає, поясни чому.

* * *

Зима – це пора улюблених свят.

Які зимові свята ти знаєш? Що саме?

Як їх святкують у твоїй родині?

КОЛЯДКА

Коляд, коляд, колядниця,
Добра з медом паляниця,
А без меду не така,
Дайте, тітко, пирога.
Як не дасте пирога,
Візьму бика за рога,
Поведу на торжок,
Куплю собі пиріжок.

ЩЕДРІВКИ

Я несу щедрівочку
У будинки,
Сію-вію житечко
Із торбинки.
Сію-вію зернята –
Зоренята.
Хай добром проміниться
Кожна хата!
Як моя торбиночка
Порожніє, –
То навколо радістю
Світ повніє.

Степан Жупанин

* * *

Щедрик ведрик,
Дайте вареник,
Грудочку кашки,
Кільце ковбаски,
Ще того мало –
Дайте сала,
А як донесу,
Дайте й ковбасу.

Ці колядки і щедрівки стануть тобі у нагоді під час святкування зимових народних свят.

УРОК 17. ГІГІЕНА

Звук [шч] та буква щ на його позначення

Доскажи.

Ручку і щетинки має,
наші зубки доглядає..
З пастою вона сусідка.
Вичищає зуби ____.

Порівняй в російській та українській мовах перші звуки та букви в слові, яке досказав.

Зверни увагу!

В українській мові буква щ позначає два твердих приголосних звуки: [ш] та [ч] – [шч] (щука, щока). Але перед і вимовляється пом'якшено [шч'] (щітка).

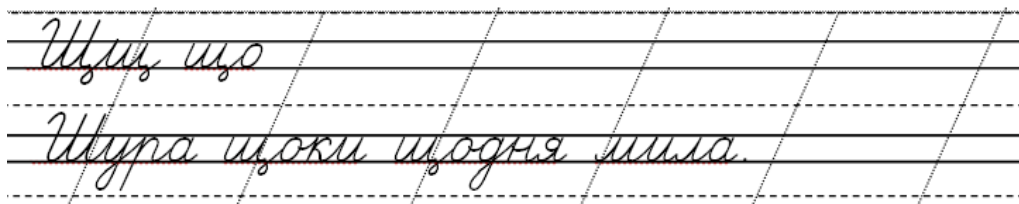
СКОРОМОВКА

Щітка щітці говорила:
«Я щоранку щось робила».
Щітка щітці відказала:
«Ти щоранку міцно спала».

Запиши каліграфічно.

Утвори, проаналізуй та запиши склади:

[шча]; [шчо]; [шчу]; [шче]; [шчі]; [шчи] та [ашч]; [ошч]; [ушч]; [ішч]; [ешч]; [ишч]. Зразок: [шча] – ща.

Інсценізація скоромовки.

У лузі журавлик щипав собі щавлик.

Купить йому горщик – він зварить вам борщик.

- Прочитай, правильно вимовляючи звуки.

* * *

Гра «Злови звуки».

Правила гри: I ряд плескає в долоні, якщо звуки [шч] вимовляємо на початку слова; II ряд – в середині; III ряд – у кінці слова. Стережіться пасток: слів без заданих звуків!

Слова для гри: дощечка, щавель, мишка, щастя, щелепа, січень, ящірка, щит, лящ, ящик, тіхше, борщ, плющ.

* * *

КАЗКА

Одного разу звуки вийшли на берег річки зустрічати ранок. Навколо було гарно й тихо. Тоненький серп місяця стомлено скотився за гору. Одна за одною згасали зірки на небі. Легенький вітерець пробіг по верхівках очерету. Очерет здригнувся і зашумів: ш-ш-ш. А всі маленькі мешканці, що жили в очереті, – черепашки, каченятка, рачки – йому відповіли: ч-ч-ч-ч-ч. Це означало: дай нам ще трошки поспати. І всі почули, як навколо лунало: ш-ч-ш-ч-ш-ч-ш-ч-ш-ч, почали переглядатися між собою, а дехто почав закривати вуха. Воно й справді неприємно слухати будь-які сварки. Невідомо, чим би все це скінчилося, якби не Сонечко. Воно, як завжди, піднялося над лісом своєчасно без ніяких нагадувань. Перші сонячні промінчики погладили все і всіх, хто зустрічав його з високо піднятою головою. Потім вони заглянули вниз на землю і приголубили кожну травинку, кожну билинку, кожну тваринку.

А звукам [шч], які ледве не посварилися між собою, Сонечко сказало:

— Вам не сваритися між собою треба, а об'єднатися. Заживете спокійно, а Азбука отримає нову букву.

Тут Сонечко своїми промінцями щільно обняло два звуки [шч], зв'язало стрічкою і бантик опустило. З'явилася широка, гарна, впевнена в собі буква Щ («ща»).

Така щирість і щедрість Сонечка викликали щасливі посмішки у всіх, кому пощастило це спостерігати. А що робилося навколо! Щавель у лузі зазеленів. Кущі загойдали пташині гніздечка. Щиглик щибетав без відпочинку. Щука залишила у спокої карасиків. Щогла міцно тримала на собі парус і щодуху несла маленький човен уперед, до щастя. Щенята намагалися залізти на щавель, щоб краще роздивитися, що сталося, хоч лазити зовсім не вміли. Усі

щітки взялися до роботи, змели сміття, всі щепочки до купи. А щуплий щур злякався і поклявся нікого і нічого не чіпати. Щербатий місяць теж хотів піднятися, щоб глянути, що діється навколо, та не зміг: старенький був уже.

І навіть вітрище ущух у куцах. Не свище вітрище – зачах.

І з того часу гарна буква Щ («ща») завжди стоїть на місці, де звучать поряд, разом звуки [шч]. Отже, два звуки позначає буква Щ («ща») – [шч].

Олексій Катрич

Які ще бувають щітки? Для чого вони потрібні?

Щоб бути охайним, учень повинен подружитися зі щітками. Щодня чистити зуби зубною щіткою, шкільний одяг чистити щіткою для одягу. Для взуття також треба мати спеціальну щітку. Ще є щітки для підмітання підлоги, чистки килимів. Всі вони допомагають нам дотримуватись правил гігієни, підтримувати чистоту. А чистота – запорука здоров'я.

- Порахуй! Скільки слів з буквою щ зустрілося в тексті?

Зверни увагу!

Гігієна – це сукупність практичних заходів, що забезпечують збереження здоров'я.

Українською мовою

охайний
брудний
рушнік
прати
защіпка
щодня

Російською мовою

аккуратный
грязный
полотенце
стирать
прищепка
каждый день

Робота в парах або групах.

Згадайте, які правила особистої гігієни повинен знати і виконувати молодший школяр.

Складання «Довідника Здоров'я», розділу «Особиста гігієна».

* * *

Донеччина не має великих річок, тому для забезпечення потреб населення та промисловості краю було побудовано канал «Сіверський Донець – Донбас». Його будівництво почалося 9 серпня 1955 року і тривало до 1958 року. Ми щодня користуємося водою, яка поступає по цьому каналу. Він є своєрідною живильною артерією Донбасу. Бережіть воду!

- Дізнайся більше про історію каналу. Звернись по допомогу до батьків та дідусів або довідкової літератури.

* * *

ЧИТАЄМО З НАСОЛОДОЮ

**Підтримують затишок в оселі, бережуть твоє здоров'я
руки матері. Прочитай вірш.**

МАМИНІ РУКИ

Підняли мене з колиски
Рідні руки мами,
Берегли від горя – лиха
Днями і ночами.
Вчили на землі стояти
І ходити вчили,
А коли бувало важко –
Додавали сили.
Працьовиті та невтомні,
Ласкою зігріті.
Руки мамині для мене
Найсвятіші в світі.

Степан Жупанин

- Прочитай, якими словами автор характеризує мамині руки?
- Прочитай речення, в якому розкривається головна думка вірша.
- Як ти «зберігаєш» здоров'я своєї матері?
- Самостійно вдома підбери прислів'я про матусю.

УРОК 18. СВІЙСЬКІ ТВАРИНИ

М'який знак (ь)

Доскажи.

Різні букви зустрічав.
Кожна з них, від А до Я,
Промовля своє ім'я.
Безголосих букв нема,

Лиш одна із них німа.
Здогадався, певно, всяк –
Звуть цю букву ____.

- Згадай, яку особливість має буква «м'який знак» в російській мові?

Прочитай вірш.

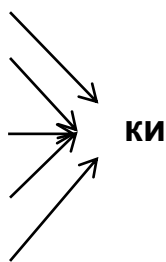
Знак цей дивний, безголосий, але користь він приносить.
Хто сердитий і твердий, зробить добрим знак м'який.
Там, де колосився лан, пронеслась красуня – лань.
В тих краях, де росте рис, проживає хитра рись.
Добувають в шахті сіль і везуть до міст і сіл.
Букву цю не пропускай і писати не забувай.

- Зроби звуковий аналіз слів: **рис – рись, лан – лань.**
- Порівняй останній звук у кожній парі та зроби висновок.

Утвори слова. Визнач позицію м'якого знаку. Зроби висновок.

пень
день
куль
тіль
маль

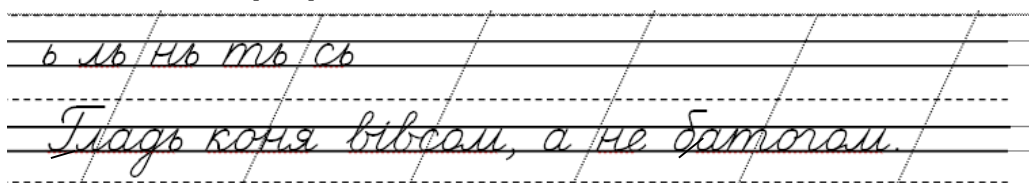
Зверни увагу!

М'який знак уживається для позначення м'якості приголосних у кінці слова: кінь, сіль; у середині слова: батько, ненька.

При переносі слова знак пом'якшення (ь) не можна відривати від попередньої букви: бать-ко, донь-ка.

Запиши каліграфічно.

* * *

Роздивись малюнки.

- В назвах яких тварин є м'який знак? Запиши ці слова.
- Поміркуй, яке слово тут зайве? Обґрунтуй свою думку.

* * *

Українською мовою

цап
качка
цуценя
півень
кошеня
індік
ягня
лоша

Російською мовою

козёл
у́тка
щено́к
пету́х
коте́нок
индю́к
ягне́нок
жеребе́нок

* * *

Прочитай вірш.

ПЕРЕПЛУТАНКА

Засобакали гавки
Закицькали нявки,
Зажабали кваки
Закачкали кряки,
Закізкали меки,

Забаранали беки.
За зірки сховалося небо
Перестав усе як треба.

Тетяна Лисенко

- Перестав усе як треба. Про яких свійських тварин іде мова?

* * *

Продовж за зразком:

у собаки – цуценя, у кішки – ____, у качки – ____, у кози –
____, у вівці – ____, у кобили – ____, у гуски – ____.

* * *

Чи знаєш ти?

У Донецькій Народній Республіці розвинуте тваринництво. Це галузь сільського господарства, що займається розведенням сільськогосподарських тварин. Воно забезпечує людей харчовими продуктами. В Амвросіївському районі та місті Торезі працюють свиноферми. В Донецьку, Шахтарську та Єнакієвому – птахофабрики.

* * *

ЧИТАЄМО З НАСОЛОДОЮ

ПОКИНУТЕ КОШЕНЯ

Хтось виніс із хати маленьке сіре кошенятко й пустив його на дорогу. Сидить кошеня та й нявчить. Бо хоче додому, до матері. Проходять люди, дивляться на кошеня. Хто сумно хитає головою, хто сміється. Хто жаліє: бідне кошенятко, та й іде собі.

Настав вечір. Зайшло сонце. Лячно стало кошеняткові. Притулилося воно до куща та й сидить – тремтить.

Поверталась зі школи маленька Наталочка. Чує – нявчить кошеня. Вона не сказала ні слова, а взяла кошеня й понесла додому. Пригорнулося кошенятко до дівчинки. Замуркотіло. Раде-радісіньке.

Василь Сухомлинський

- З чого видно, що у Наталочки добре серце?
- Які речення слід читати з почуттям тривоги, а які з почуттям радості?
- Перевір свою уважність: скільки в тексті слів з м'яким знаком?

* * *

ЦАП ТА БАРАН

(українська народна казка)

Був собі чоловік та жінка, мали вони Цапа й Барана. І були ті Цап та Баран великі приятелі – куди Цап, туди й Баран: Цап на город на капусту – і Баран туди, Цап у сад – і Баран за ним.

— Ох, жінко, – каже чоловік, – проженімо ми цього Барана й Цапа, а то за ними ні сад, ні город не вдержиться.

— А забирайтесь, Цапе й Баране, собі з Богом, щоб вас не було у мене в дворі!

Скоро Цап та Баран теє зачули, зараз із двору майнули. Пошили собі торбу та й пішли.

Ідуть та й ідуть. А посеред поля лежить вовча голова. От Баран дужий, та не сміливий, а Цап сміливий, та не дужий:

— Бери, Баране, голову, бо ти дужий!

— Ох, бери ти, Цапе, бо ти сміливий!

Узяли вдвох і вкинули в торбу.

Ідуть та й ідуть, коли бачать – у полі горить вогонь.

— Ходімо й ми туди, там переночуємо, щоб нас вовки не з'їли!

Приходять туди, аж то три вовки кашу варять. Нічого робити. Вітаються:

— А, здорово, молодці!

— Здорові! Здорові!.. – зраділи вовки. – Ще каша не кипить – м'ясо буде з вас.

Ох, Цап злякавсь, а Баран вже давно злякавсь. Цап і надумавсь:

— А подай лишень, Баране, оту вовчу голову! Баран і несе.

— Та не цю, а подай більшу! – каже Цап. Баран знову цупить ту ж саму.

— Та подай ще більшу!

Тут уже вовки злякались; стали вони думати-гадати, як звідси втікати: «Бо це, – кажуть, – такі молодці, що з ними й голови збудешся, – бач, одну по одній вовчі голови тягають!»

Один вовк і починає:

— Славна, братці, компанія, і каша гарно кипить, та нічим долить, – піду я по воду.

Як пішов вовк по воду: «Хай вам абищо, з вашою компанією!» А другий став його дожидати, думати-гадати, як би й собі відти драла дати:

— Е, вражий син: пішов та й сидить, нічим каші долить; ось візьму я ломаку та прижену його, як собаку!

Як побіг, так і той не вернувся. А третій сидів-сидів:

— Ось піду лишень я, так я їх прижену!

Як побіг, так і той рад, що втік. То тоді Цап і каже до Барана:

— Ох, нум, брате, скоріше хапатись, щоб нам оцю кашу поїсти та з куреня убраться.

Поїли швиденько, та тільки їх і бачили. А тим часом роздумав перший вовк:

— Е, чи не сором нам трьом та Цапа й Барана боятись? Ось ходімо, ми їх поїмо, вражих синів!

Прийшли, аж ті добре справлялись, давно вже од казана убрались, як побігли та на дуба й забрались. Стали вовки думати-Гадати, як би Цапа та Барана догнати. Йшли, йшли і найшли їх на дубі. Цап сміліший, – ізліз аж на верх, а Баран несміливий – то нижче.

— От лягай, – кажуть вовки першому вовкові, – ти старинці, то й ворожи, як нам їх добувати.

Ліг вовк догори ногами й почав ворожити. Баран на гіллі Сидить та так дрижить! – не втримавсь, як упаде, та на вовка! Цап – сміливий, не став роздумувати, як закричить:

— Подай мені ворожбита!

Вовки як схопилися, так аж пил по дорозі закурився.

А Цап та Баран з дуба безпечно позлазили, пішли в поле, зробили собі курінь та й живуть там.

Словник: відсіля – звідси, п'ятами накивати – втекти, курінь – легка будівля, сторожка.

- *Що зробили Цап та Баран, коли хазяї вигнали їх з двору?*
- *Як Цап та Баран перехитрили хижаків?*
- *Як вовки хотіли врятуватися?*
- *Намалюй малюнок до казки (за бажанням).*

* * *

Перевір себе!

**Виконай завдання. Знайди слова з м'яким знаком.
Поясни, яку роботу він виконує.**

1. Утвори слова.

Даль – (ме)___даль

руль – (пат)___руль

роль – (па)___роль

рись – (бо)___рись

мідь – (вед)___мідь

вісь – (по)___вісь

2. Збери прислів'я.

Писати, не язиком ___

Як сіно косять, то дощів ___

Добре там живеться, де гуртом сіється і ___

___ не просять.

___ ореться.

___ чесати.

УРОК 19. РОСЛИНИ

М'який знак (ь).

М'яка вимова приголосних перед о

Доскажи.

Синє, синє, неозоре.
То не казка і не сон
То зацвів у полі ____.

Порівняй правопис в російській та українській мовах:
лєн – льон. Зроби звуко-буквений аналіз цих слів.

Зверни увагу!

В українській мові для позначення м'якості приголосного перед о пишеться буквосполучення ьо: всього, сьогодні, сьомий, трьох. Не можна при переносі розривати буквосполучення ьо: польо-вий, бадьо-рий.

* * *

Це цікаво знати!

Льон – трав'яниста рослина з волокнистим стеблом і багатим на олію насінням. Він цвіте блакитними квітками. Льон є унікальним джерелом мікроелементів, вітамінів, повноцінного рослинного білка і клітковини. З цієї рослини готують різні лікарські засоби. Вживання льону в їжу допоможе знизити рівень холестерину в крові. Насіння льону використовується як противокашлевий і відхаркувальний засіб.

* * *

Запиши каліграфічно.

ьо ьо ньо сьо тьо льоня льон
льоня і льоля малювали квіти льону.

* * *

Зміни подані слова за зразком. Запиши.

Синій – синього.

Пізній – ____.

Житній – ____.

Хатній – ____.

Пальці – палець.

Хлопці – ____.

Кінці – ____.

Зайці – ____.

- Підкресли букви, що позначають м'які приголосні.
- Як позначена м'якість на письмі.

* * *

Прочитай слова та порівняй їх вимову та написання російською та українською мовами. Визнач кількість звуків і букв у кожному слові. Зроби висновок.

* * *

Російською мовою

лѐд (льда)

лѐн

слѐзы

серьѐзный

ѐрш

Воробьѐв

Українською мовою

лід (льоду)

льон

сльóзи

серйóзний

йорж

Воробйóв

* * *

Вправляємося в українській вимові.

СКОРОМОВКА

Зелен, зелен льон у полі,

Буде Лялі з льону Льоля.

Білим, білим білована,

мов лілея мальована.

* * *

Який мальовничий Донецький степ! Кольоровий килим степових квітів простирається навкруги. Синьоокі волошки, польові маки, біленькі ромашки утворюють чудові візерунки.

Чи знаєш ти, що на кордоні з Ростовською областю Росії за 20 км від узбережжя Азовського моря знаходиться заповідник Хомутовський степ?

Територія заповідника є ділянкою хвилястої Приазовської рівнини, що поступово знижується до річки Грузький Єланчик, на лівому березі якої простягнулися заповідні землі.

- Якщо хочеш більше дізнатись про рослини цього заповідника, звернись до батьків, або до додаткової літератури.

* * *

Українською мовою

волошки
конвалія
кульбаба
ожина
полуниця
суниця
троянда
кавун
гарбуз
яблука
гладіолуси
помідори
груші
огірки
сливи
морква

* * *

Російською мовою

васильки
ландыш
одуванчик
ежевика
клубника
земляника
роза
арбуз
тыква
яблоки
гладіолусы
помидоры
груши
огурцы
сливы
морковь

Продовж речення, користуючись словами зі словника.

В саду ростуть ____, ____, ____.

На городі ростуть ____, ____, ____.

На клумбі ростуть ____, ____, ____.

У полі ____, ____, _____. У лісі ____, ____, ____.

- Зроби висновок, чим рослини корисні для людини?

ЧИТАЄМО З НАСОЛОДОЮ

ЗЛАМАНА ЯБЛУНЬКА

Бігаючи подвір'ям школи, Мишко послизнувся й упав на маленьку яблуньку, яку посадили цієї весни.

– Мишко яблуньку зламав! Мишко яблуньку зламав! – закричали діти, побігли до вчительки і зараз же розповіли їй усе так, як було.

– Хіба ти не бачиш, куди біжиш? – докоряла вчителька. – Що ж тепер робити? Яблунька померла. Стирчатиме зламаний стовбурець.

Мишко зробився мовчазний та задумливий. Він приходив до школи задовго до уроків, дивився на зелений рядочок яблуньок. Мишкові тяжко було дивитись на зламану яблуньку.

Якось вчителька повела їхній клас у садок.

– Діти, – сказала вона, – давайте порахуємо, скільки тут яблуньок, груш, вишень.

Мишко пішов уздовж яблуневого рядка. Він добре знав, що тридцять живих яблуньок і одна мертва. Та ось тільки-но підійшов до мертвої яблуньки, як побачив, що від сухого стовбурця відійшла зелена гілочка.

– Яблунька оживає!.. – сказав він схвильовано.

Підійшла вчителька.

– Так, оживає, – сказала вона. – Це буде твоя яблунька. Добре, Мишку?

– Добре, – зрадів Мишко і побіг до колодязя.

– Куди це ти? – запитала вчителька.

– Поллю свою яблуньку.

Василь Сухомлинський

- *Перекажи оповідання за малюнками.*

* * *

Перевір себе!

Скільки слів з м'яким знаком у тексті?

УРОК 20. ДИКІ ТВАРИНИ

Звуки [ц], [ц'] та буква ц на їх позначення

Відгадай.

Довгі вуха, куций хвіст,
Невеличкий сам на зріст,
Довгі лапи: скік та скік.
Ми погнались, а він втік.

* * *

Порівняй останній звук у назві цієї тварини в українській та російській мовах.

* * *

Прочитай. Знайди слова з буквою ц. Який звук позначає ця буква? Зроби висновок.

1. Як на сцену на цеглину
Сів цвіркунчик біля тину.
Цвіринчить і цвіринчить,
Не на мить не замовчить!

ЧИСТОМОВКА

Ець-ець-ець – в годівниці горобець.
Ця-ця-ця – бачу горобця.
Ицю-ицю-ицю – бачу і синицю.
Ці-ці-ці – веселі горобці.
Иці-иці-иці – та швидкі синиці.

* * *

Зверни увагу!

В українській мові буква «це» на письмі позначає два приголосних звуки: твердий [ц] і м'який [ц'].

* * *

Запиши каліграфічно.

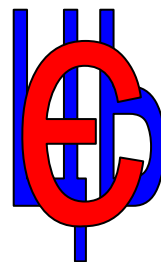
Ць ц' ця ці це цю ць
Полохливий заць і пенька боїтьця.

Розгадай ребуси. На які дві групи можна поділити слова?
Запиши їх у два стовпчики.

Продовж розподіляти слова у два стовпчики.

Українською мовою

горобець
їжак
зозуля
ведмідь
лелека
синиця
білка
шпак

Російською мовою

воробей
ёжик
кукушка
медведь
аист
синица
белка
скворец

Дізнайся, які тварини Донбасу занесені до Червоної книги. Підготуй невеличке повідомлення для своїх однокласників.

Віднови послідовність дій у казці. Прочитай її вголос..
Зроби висновок із прочитаного.

Словничок:

Звільнити – освободить,
у пригоді стати – пригодиться.

ВЕДМІДЬ І МИШКА

Посміявся ведмідь із такої помічниці і відпустив її. Тут прибігла мишка, перегризла петлі й звільнила ведмедя. Спіймав якимось ведмідь маленьку мишку. Почала вона його просити:

– Відпусти мене. Я тобі у пригоді стану. Ось одного разу заплутався ведмідь у сітях. Рвався, рвався – ніяк не вирветься.

За Костянтином Ушинським

* * *

ЧИТАЄМО З НАСОЛОДОЮ

Словничок:

Лісосмуга – смуга лісових насаджень.

Ожеледь – тонкий шар льоду на землі, деревах.

Прочитай вірш виразно.

КРИХТА ХЛІБА

З лісосмуг, де свищуть сніговиці,
Де не стало корму і тепла,
Перебрались лагідні синиці
У садки до нашого села.

В завірюху, ожеледь, морози
Стукають синиці у вікно,
З горобцями ділять на дорозі
Крихту хліба мерзлу і зерно.

Пригощав пташок я з годівниці
І почав нарешті відчувати,
Що для когось крихта – це дрібниця,
А для пташки – жить чи замерзати.

Анатолій Качан

* * *

СИНІЧКИ НА СНІГУ

Синиці голодом намлілись –
така зима, така зима!..
Оце б у вирій полетіти,
так батьківщини ж там нема.

Ліна Костенко

- Знайди і прочитай рядки, що найкраще передають бідування пташок.
- Як зрозуміти останні рядки віршів?
- Продовж речення: «Вчасна допомога особливо цінна тому, що ...».

УРОК 21. ЛЮДИНА. ЧАСТИНИ ТІЛА

Зміна приголосних [г], [к], [х] перед і

Розгадай ребус

Згадай, які частини тіла людини ти знаєш.

Українською мовою

очі
ніс
вуха
тулуб
плечі
шія

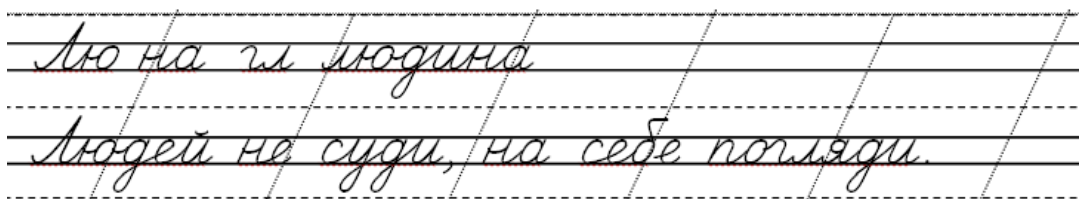
Російською мовою

глаза
нос
ухо
туловище
плечи
шея

- Зроби звуко-буквений аналіз слова шія?

Запиши каліграфічно.

Як ти розумієш прислів'я?

- ❖ Кожна людина по справі пізнається.
- ❖ Не місце прикрашає людину, а людина місце.
- Як ти розумієш поняття «справжня людина»?
- За якими рисами можна пізнати справжню людину?
- Чи довелося тобі в житті зустрітися зі справжньою людиною?

* * *

ЧИТАЄМО З НАСОЛОДОЮ

Вправляйся читати виразно жартівливі твори. Підготуйся читати вірші за ролями.

СЕКРЕТ ПО СЕКРЕТУ

Я вмію держать
За зубами язик,
А от мій товариш
До цього не звик.
Секрет він почує
Від мене –
І зразу ж секрет
У Семена.

Семен по секрету
Розкаже рідні,
І мій же секрет
По секрету – мені!

Грицько Бойко

* * *

НЕ ЗНАЛА

Пита бабуся у онуки:
— Чи ти помила добре руки?
— А як же, – Милочка в одвіт, –
Помила з милом, та як слід.
— А де? – бабуся знов питає. – Води
ж у хаті в нас немає.
— Немає? – здивувалась Мила. – А я
не знала і... помила.

Грицько
Бойко

НІС У СМЕТАНІ

Сметану син приніс.
В сметані в нього ніс.
— Де брав таку рідку?
— У нашому ларку.
— А ну, ходім туди!
— Ой, мамо, не ходи!
— Чому це «не ходи»?
— Бо я долив води...

Грицько Бойко

* * *

Прочитай виразно вірш. Встав пропущені букви.

Як виконуєш завдання,
Не забудь про чергування:
Як поріг – то на поро__і,
Ну, а ріг – пиши на ро__і,

Коли вухо – то у ву__і,
А кожух – то на кожу__і,
Як урок – то на уро__і,
Око – порошок в о__і.

Алла Свашенко

- Випиши слова парами: поріг – на порозі, ___ – ___.
- Підкресли в кожній парі букви, які змінюються.

* * *

Зверни увагу!

В українській мові у словах можливе чергування приголосних звуків: [г], [к], [х] із [ж], [ч], [ш] і [з'], [ц'], [с']. Наприклад: нога – ніжка – (на) нозі, рука – ручка – (на) руці, вухо – вушко – (у) вусі.

* * *

Прочитай. Випиши виділені слова.
Підкресли в них букви, що позначають приголосні звуки, які чергуються.

ЗНАХІДКА

Дорога до сусіднього села дуже цікава. По дорозі завжди когось зустрінеш. Івась цією дорогою ходить до школи. Сьогодні на дорозі Івась побачив маленьке зайченя з пораненою ніжкою. Він забрав його до дому і лікував ніжку. Зайченя одужало.

* * *

Зміни слова так, щоб відбулося чергування приголосних звуків.

Зразок: щука – щучка – на щуці ([к] – [ч] – [ц']).

Берег, рука, книга, муха, подяка, нога, горіх, урок, око, луг.

* * *

Перевір себе!

Прочитай прислів'я.

Гостя запрошуй на поро__і.

Хто у кожу__і, тому зима не страшна.

Що на умі, те й на язи__і.

Лихе по людях ходить, а не по лу__і.

- Які приголосні звуки чергуються у словах?
- Для чого необхідно вивчати чергування приголосних звуків?

УРОК 22. ЗДОРОВ'Я ЛЮДИНИ. У ЛІКАРЯ

Апостроф

Відгадай.

Хто людей з біди рятує
І хвороби всі лікує:
Призначає процедури,
І таблетки, і мікстури?

- Яке головне завдання лікаря?
- Чому здоров'я вважають найціннішим скарбом людини?

* * *

Розгляньте звукову модель слова [здоров'я]. Спробуйте записати це слово українською мовою.
Яка проблема виникла?

Чуємо:

[здоров'я]
[б'є]
[п'є]
[в'юн]
[м'яч]
[солов'ї]

Пишемо:

здоров'я
б'є
п'є
в'юн
м'яч
солов'ї

* * *

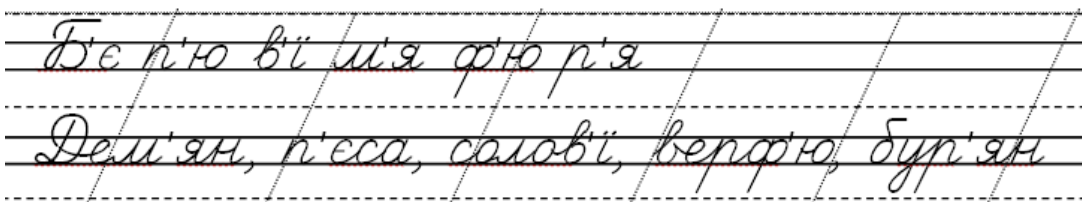
Зверни увагу!

Апостроф (') ставиться після букв б, п, в, м, ф, та р, що позначають тверді приголосні, перед я, ю, є, ї, що позначають два звуки: я – [йа], ю – [йу], є – [йе], ї – [йі].
Наприклад: м'ясо – [мйасо].

* * *

Запиши каліграфічно.

Прочитай, доповнюючи текст словами із довідки.

ЛІКАРІ

У кімнатах ___ будинку світло й чисто. Тут люди ходять у білих халатах. У багатьох на обличчі марлеві ____. Це лікарі. Вони лікують дітей і дорослих. ___ лікаря – допомогти вам одужати, якщо ви захворіли. Може, ви й не ___ прізвища лікаря, але завжди вдячні йому за допомогу.

Слова для довідок: запам'ятали, п'ятиповерховий, обов'язок, пов'язки.

- Перевір написання апострофа у вставлених словах за правилом.
- А чи знаєш ти, які фахівці працюють у дитячій поліклініці?

Поміркуй, чи може людина, без допомоги лікаря, піклуватися про своє здоров'я?
Розкажи, як ти дбаєш про своє здоров'я?

ФОНЕТИЧНА ГІМНАСТИКА

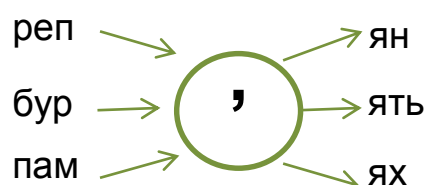
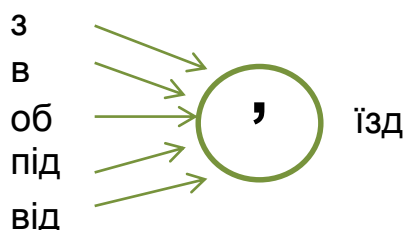

1. Гра «Впізнай та плесни».

Послухай слова, плесни в долоні, коли почуєш слова з апострофом з правильною вимовою. Виправ помилки.

В'яз, зеленіє, пилюка, гадюка, м'яч, м'ясо, підіхали, під'їзд, яблуко, піріна, пір'їна, насінн'я, здорова, голуб'ї, реп'ях, сімя.

2. Читання слів з апострофом.

3. Мовна гра «Утвори нове слово з апострофом».

Дерево – дерев'яний.

Солома – _____.

Трава – _____.

Кропива – _____.

Горобець – гороб'ята

Соловей – _____.

Голуб – _____.

Ластівка – _____.

* * *

ЧИТАЄМО З НАСОЛОДОЮ

ГОРБАТЕНЬКА ДІВЧИНКА

Живенько – швидко. **Благав** – просив.

Іспит – перевірка знань з певного предмета.

Другий клас розв'язував задачу. Тридцять п'ять учнів схилились над зошитами. Коли це у двері хтось тихо постукав.

— Будь ласка, відчини двері й подивись, хто там стукає, – мовить учитель. Чорноокий хлопчик, що сидів за першою партою, живенько відчинив двері. До класу зайшов директор школи з маленькою дівчинкою. Тридцять п'ять пар очей впилися в незнайому дівчинку.

Вона була горбатенька.

Учитель затамував подих і повернувся обличчям до класу. Він дивився у вічі пустотливих школярів і мовчки благав: хай не побачить дівчинка у ваших очах ні подиву, ні насмішки.

У їхніх очах була тільки цікавість. Вони дивилися на незнайому дівчинку й лагідно всміхалися.

Учитель полегшено перевів дух.

— Цю дівчинку кличуть Олею, – каже директор. – Вона здалеку приїхала до нас. Хто поступиться їй місцем на першій парті? Бачте, яка вона маленька? Усі шість хлопчиків і дівчаток, що сиділи за передніми партами, піднесли руки.

— Я...

Тепер учитель був спокійний: клас витримав іспит.

Василь Сухомлинський

- Про що вчитель «мовчки благав» дітей? Чому?
- Як клас зустрів незнайому дівчину?
- Чому вчитель «полегшено перевів дух»?
- Який іспит витримав клас?

* * *

УМІЙ ПОЧЕКАТИ

Жили собі брат і сестра – півник та курочка. Побіг півник у садок та й почав клювати зеленісіньку смородину, а курочка й каже йому:

– Не їж, півнику! Почекай, поки смородина достигне.

Півник не послухався, клював та й клював, і наклювався так, що насилу додому дійшов.

– Ох! – кричить півник. – Лишенько моє! Боляче мені, сестричко, боляче!

Напоїла курочка півника м'ятою, приклала гірчичник, – і пройшло.

Видужав півник і пішов у поле; бігав, стрибав, зогрівся, спітнів і побіг до ручаю пити холодну воду, а курочка йому гукає:

– Не пий, братику, почекай, поки прохолонеш!

Не послухався півник, напився холодної води, і тут почала його трусити лихоманка; насилу курочка додому його довела. Побігла курочка до лікаря, прописав лікар півникові гірких ліків, і довго пролежав півник у ліжку.

Поки хворів півник, вже й зима настала. Видужав півник і бачить, що річка льодом укрилася.

Схотілося півникові на ковзанах поковзатись, а курочка й каже йому:

– Ой, почекай, півнику! Дай річці зовсім замерзнути, тепер ще лід дуже тонкий, втопишся.

Не послухався півник сестри: покотився по льоду; лід проломився, а півник – шубовсть у воду! Тільки того півника й бачили.

Костянтин Ушинський

- Яке речення виражає головну думку казки?
- Чого навчає казка?

Перевір себе!

Знайди в казках слова з апострофом. Зроби їх звуковий аналіз.

УРОК 23. ОДЯГ ТА ВЗУТТЯ

Відгадай.

Жовті, чорні і біляві,
Вони ходять завжди в парі.
Захищають наші ноги,
Не поранять їх дороги!

- Вимов слово-відгадку. Яку особливість має його звуковимова?

* * *

Зверни увагу!

Подовжені м'які приголосні звуки на письмі позначаються двома однаковими буквами. Наприклад: завдання, стаття, гілля.

Слова з подвоєними буквами можна переносити так: знан-ня, зна-ння, жит-тя, жи-ття.

* * *

1. Прочитай слова. Правильно вимовляй подовжені м'які приголосні звуки.

Запитання, читання, завдання, вугілля, життя, обличчя, суддя.

2. Зміни слова за зразком. Подумай, чим відрізняється значення слів у кожній парі?

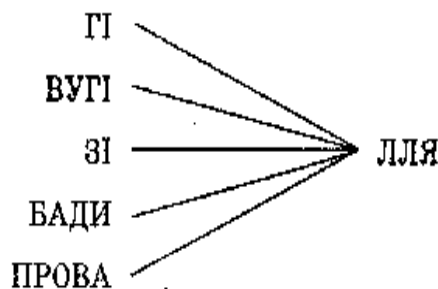
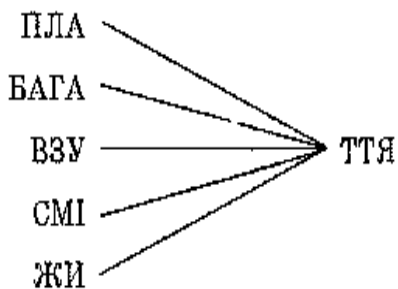
Зразок: гілка – гілля.

Насінина, волосина, колос, промінь, вуглина.

Зразок: читати – читання.

Оповідати, малювати, запитати, знати, бажати, змагатися, навчати.

3. Утвори слова, запиши їх в алфавітному порядку.

4. Гра «Добери слово»

До поданих ознак добери́ть слова з подвоєними приголосними.

Чорне – ____, золоте – ____, чисте – ____, цікаве – ____,
міцні – ____, велике – ____.

* * *

Прочитай.

Подорожник росте на узбіччі доріг, на луках, поблизу житла, на узліссі. Заготовляють цю рослину під час цвітіння. Зібране листя сушать на горищах чи під накриттям. Подорожник використовують для лікування різних хвороб.

- Чи доводилося тобі користуватися подорожником, як лікарською рослиною? Як саме?
- Випиши слова із подвоєними приголосними, постав їх у початкову форму, поділи для переносу.

* * *

Розглянь малюнки із зображенням одягу і взуття.

- Вибери і назви одяг для дівчаток.
- Вибери і назви одяг для хлопчиків.
- Підбери одяг для прогулянки взимку або ранньої весни.

Правильно вибрані одяг і взуття допомагають зберігати здоров'я.

* * *

Українською мовою

шиє
гólка
лялька
св'ято

Російською мовою

шьёт
игólка
кúкла
праздник

* * *

ЧИТАЄМО З НАСОЛОДОЮ

Прочитай і запам'ятай.

Дуже гарно шиє бабуся!
Я від неї шити навчуся.
Помережу ляльці кофтинку
І собі пошию хустинку.
Вийде гарний одяг до св'ята,
Не впізнають мама і тато.

Варвара Гринько

* * *

Як ти розумієш прислів'я?

❖ Діло майстра величає.

- Як зміст прислів'я пов'язаний із віршем?

* * *

Перевір себе!

Прочитай прислів'я.

- ❖ Знання людині, що крила пташині.
- ❖ Ранні пташки росу п'ють, а пізні – слізки ллють.
- ❖ Життя прожити – не поле перейти.
- ❖ Яке коріння, таке й насіння.

- Спробуй пояснити зміст прислів'їв.
- Знайди слова з подвоєними приголосними та згадай правило, вивчене на уроці.
- Самостійно добери до кожного прислів'я схоже за змістом.

УРОК 24. ОБЕРЕГИ

Звуки [ґ]-[ґ'] та букви ґ, ґ' на їх позначення

Доскажи.

Хто ж ті ягоди не знає,
Від застуди їх приймає.
На кущах вони висять,
І, як маків цвіт, горять.
Тільки це не є малина.
Що за ягода? – ____.

- Що ти знаєш про калину? Які властивості має калина?
- Чи знаєш ти, як називається гілка калини з ягодами?
Правильно вона називається – [ґ']роно.

Зверни увагу!

В українській мові є звук [ґ], якого немає в російській літературній мові: гуси, голуб, груша, огірок, вигляд, шпигун, поріг. Та звук [ґ'], аналогічний російському [ґ], наявний в обмеженій кількості слів (у тому числі й запозичених): ґанок, ґава, ґудзик, ґрунт, аґрус та ін.

Запиши каліграфічно.

Вправляємося в українській звуковимові.

Допоможе тобі на сьогоднішньому уроці **тлумачний словник**, у якому ти знайдеш значення незнайомих слів.

1. Послухай та «впіймай» звук [ґ] у вірші.

Сидить ґаздинечка на ґанку
І ґазді ґудзик пришиває.

Від ґавеняти ґава Ганка
Нахабу ґедзя відганяє.

2. Утвори слова, додаючи букву «ґе».

ґ + рунт = ? | ґ + роно = ? | ґ + валт = ?

Зроби звуко-буквений аналіз слів. Охарактеризуй звук [ґ]?

3. Добери найбільш вдалу ознаку до слова, щоб утворилося словосполучення.

ґроно – (землі, калини, вишні)

ґрунт – (холодний, родючий, тонкий)

ґвалт – (машин, хвиль, гусей).

4. Робота над скоромовкою.

ґава на ґанку пекла запіканку.

ґуси голосно ґелґочуть.

З самого ранку ґава сиділа на ґанку.

* * *

5. Прочитай слова. Запиши їх, вставляючи букви ґ або г (користуйся словником). Підкресли у них літеру ґ.

Об__ортка, а__рус, по__ода, дзи__а, __удзик, __уси, __ава, __рім.

Прочитай спочатку слова з літерою г, а потім – з літерою ґ.

* * *

Обереги – наші прадавні добрі символи-захисники, знаки віри у вище заступництво.

Біля кожної хати у наших селах обов'язково ріс кущ калини. Її червоні кетяги прикрашали хату. Білими квітами калини весною дівчата прикрашали коси. Кожна господиня, обов'язково готувала калинові ліки на довгу зиму. Калиновий чай – то був перший помічник при нежиті. Свіжі ягоди з медом або цукром та вареною водою вживали при кашлі. А дівчата соком стиглих ягід протирали обличчя, щоб красиве та рожеве було, адже калина – це символ дівочої краси.

Верба – це символ весни, пробудження природи. «Зацвіла верба, прийшла весна». Котики верби – то перші квіти на нашому столі, у нашій оселі.

Вербу висаджували на горóдах, біля ставу, річки. У народі кажуть: «Де верба, там і вода». Тому криниці копали, там де росте верба.

- Пригадай, які ще народні обереги ти можеш назвати?
- Дізнайся у батьків, які обереги є у вашій родині?

* * *

ЧИТАЄМО З НАСОЛОДОЮ

Українською мовою

змія
каміння
щоранку
майбутнього
відновітисся
виноградар
розгніватисся
замахнувся
кухоль
відтоді

Російською мовою

змея
ка́мни
ка́ждое ўтро
бу́дущего
возобнові́тсся
виногра́дарь
разгне́ваться
замахну́лся
кру́жка
с тех пор

ВИНОГРАДАР І ЗМІЯ (болгарська народна казка)

Один чоловік мав гарний виноградник. Біля виноградника лежала купа каміння, де жила велика змія. Якось виноградар побачив змію і надумав зробити їй добро. Узяв кухоль свіжого молока, приніс, поставив біля каміння і став оддалік – хотів побачити, що буде. Змія вилізла, випила молоко і впустила в кухоль один золотий. Виноградар узяв кухоль із золотим і пішов собі. Відтоді щоранку носив він змії молоко і забирив по одному золотому. Так дружили вони багато років.

Якось виноградар покликав сина, майбутнього господаря, і розповів йому про змію, що її годував молоком. Почав і син носити молоко й забирати золоті. Одного разу він подумав: «У тій купі має бути багато золотих; краще вбити змію, розрити купу й забрати золоті, а не носити молоко та годувати ту змію».

Отаке надумавши, він узяв палицю і поніс змії молоко. Коли змія молоко випила, хлопець замахнувся і щосили вдарив її, але убити не зміг, відбив тільки шматок хвоста. Змія розгнівалася і вкусила хлопця. Він розпух і ледве дійшов додому. Батько спитав його, що сталося. Син розповів усе, як було, і через кілька днів помер.

Минуло багато часу, і якось прийшов виноградар до тієї самої купи каміння. Вилізла і змія. Виноградар їй каже:

— Давай знову дружити, як раніше дружили.

А змія йому відповіла:

— Чоловіче, не може відновитися колишня дружба. Поки ти бачиш синову могилу, а я – свого відбитого хвоста, ми не можемо стати друзями. Коли щось робиш, думай і про наслідки.

- Складіть продовження казки.

Вибери прислів'я, яке найбільш влучно передає головну думку казки:

- ❖ Коли щось робиш, думай і про наслідки.
- ❖ Від доброго слова і лід розмерзає.
- ❖ Хочеш їсти калачі, не сиди на печі.

* * *

Це цікаво знати!

А чи знаєш ти, що розміри змії весь час змінюються? Вона росте, але шкіра її, на відміну від людської, не встигає розтягуватися. І саме тому змія міняє шкіру, обдираючи її об гілки. Під старою шкірою вже виблискує нова.

* * *

Перевір себе!

Робота з фразеологізмами.

Прочитай вислови:

- ❖ Гав ловити – марно витратити час;
- ❖ Може гори перевернути – може виконати неможливу роботу, зробити дуже багато.

Поміркуй, коли й про кого так говорять.

У яких ситуаціях тобі доводилося чути ці вислови?

УРОК 25. ПОРИ РОКУ. ВЕСНА

Звуки [дж], [дз] [дз'] та буквосполучення дж, дз та їх позначення

Прочитай виразно.

ВЕСНА

Що з весною настає?
Сніг у полі розтає.
А чому то так буває?
Сонце його пригриває.
Що ж синіє на землі?

Ніжні проліски малі.
А що пнеться з-під листа?
То травичка вироста.
А над полем що бринить?
Любий жайворон дзвенить.
Катерина Перелісна

* * *

Спробуй уявити, що сама Весна завітала до нас.

Що б ти їй сказав?

Склади з сусідом (сусідкою) по парті діалог з 2-3 речень,
добираючи образні звертання: весняночко-паняночко,
красунечко, чарівниченько, господарочко та інші.

* * *

Відгадай загадки.

З-під землі біжить водичка,
Але це не озерце.
Не струмочок і не річка,
А цілюще ____.

Хто з вас, діти, нас не знає?
Ми у лісі проживаєм,
Дзвоном сонце зустрічаєм,
Маєм гарні, сині очки,
Називаємось ____.

Зроби звуковий аналіз слів: дзвенить, джерельце, дзвіночки.
Порівняй кількість букв і звуків у слові.

* * *

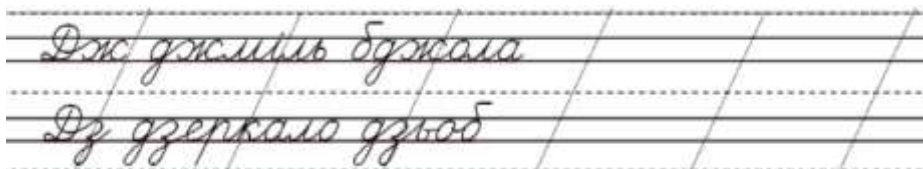
Зверни увагу!

Буквосполучення дж, дз позначають на письмі один звук [дж], [дз], [дз'] (джміль, їжджу, дзеркало, дзиґа).

* * *

Запиши каліграфічно.

* * *

Вправляємося в українській звуковимові.

1. Скоромовка

Дзиґа весело крутилась,
дзиґа в дзеркало дивилась.

Знайди у словнику тлумачення слова дзиґа.
Про яку дзиґу йде мова у скоромовці?

2. Розподільний диктант із завданням

Запиши слова у три стовпчики: у перший – слова із звуком [дж], у другий – [дз], і в третій – [дз'].

Джміль, кукурудза, дзьоб, ходжу, дзвоник, дзюрчить, саджають, дзеркало, дзьобали, бджола, гудзик, дзенькає.

Запиши звукові моделі виділених слів.

3. Зі слів кожного рядка склади речення.

Запиши їх, поділяючи слова на склади.

З, вилетів, дупла, бджілок, рій. Струмок, у, дзюрчав, долині.

* * *

ЧИТАЄМО З НАСОЛОДОЮ

Послухай вірш.

БЕЗПОРЯДКИ В ЛІСІ

Кріт сидів, листа писав:
– В лісі непорядки,
Вуж ногами потоптав
У синиці грядки.
Рак на дерево забравсь,
Тьохкає щосили.

Заєць в лісі обідрав,
У лисиці крила,
Ще й злітає в небеса
Пастися щоночі...
Бачив кріт, про що писав,
Все на власні очі.

Кость Михеїв

- Про що писав листа кріт? А чи може це бути правдою?
- З якою інтонацією треба читати вірш? Чому?
- Як пов'язаний зміст прислів'я із змістом вірша?
 - ❖ Вір своїм очам, а не чужим речам.

* * *

Відгадай загадку.

Уночі гуляє,
А вдень спочиває,
Має круглі очі,
Бачить серед ночі.

Послухай вірш.

СОВА

Із дупла сова оката
Закричала зайченятам:
– Досить, досить пустувати!
Вдень усі повинні спати!

* * *

Це цікаво знати!

- У світі існує більше 420 видів сов.
- Сови не здатні рухати очима (на відміну від людини).
- Сови бачать світ тільки в чорно-білому кольорі.
- Голова сови може повертатися на 270°.
- Більшість видів сов є нічними птахами, але є деякі, які полюють як вдень, так і вночі.
- Зір і слух сови в 4 рази краще ніж у кішки.
- Сови не збираються зграями, вони є одинаками.
- Сови приносять користь сільському господарству поїдаючи гризунів, тому всі види сов знаходяться під охороною.
- Сови здатні виловити до 1000 гризунів на рік (ці гризуни за цей рік знищили б 500 кг зерна, якби не сови).

* * *

Перевір себе!

Визнач, чи правильні твердження.

1. В українській мові сполучення букв **дж**, **дз** позначають по два звуки **д** і **з**, **д** і **ж**.
2. У слові **дзвінок** букв більше, ніж звуків.
3. «Перетвори» рослину **хміль** на **комаху**, замінивши один звук. Запиши слова. Чи однакова кількість звуків і букв у записаних словах?

УРОК 26. МІСТО, СЕЛО

Прочитай вірш.

Земля моя, земля найкраща в світі,
Ось тут моє коріння і рідня.
Бо тут мого дитинства сонце світить,
Я тут расту і тут живу щодня.

* * *

Як ти розумієш зміст цих при прислів'їв?

- ❖ Та земля мила, де мати народила.
- ❖ Кожному мила своя сторона.
- ❖ Рідна домівка, рідна сім'я – тут виростає доля моя.
- ❖ Де рідний край, там і рай.
- ❖ Де не є добро, а вдома краще.

* * *

Як назвати одним словом місто і село?

Роздивіться, будь ласка, фотографії.

- Який саме населений пункт зображено?
- За якими ознаками визначив?
- Які міста нашої Республіки ти знаєш?
- Назви головне місто Республіки.

- А це який населений пункт? Чому ти так вирішив? Доведи свою думку.
- Які сільські райони нашої Республіки ти знаєш?

* * *

Розкажи, де ти живеш.

Я живу у місті (селі) _____. Воно розкинулося серед чудової мальовничої природи у (назва Республіки). Місто (село) має багату історію. Було засноване (засновник) у (рік заснування). ...

Продовж розповідь. Якщо ти хочеш розказати більше, підготуйся вдома. Обов'язково дізнайся, чим славиться твоє місто (село).

- Що повинні робити мешканці міста (села) і дорослі, і діти, щоб воно стало ще кращім і славним?

* * *

ЧИТАЄМО З НАСОЛОДОЮ

Прочитай уважно вірші.

ТЕЧЕ ВОДА З-ПІД ЯВОРА...

Тече вода з-під явора
Яром на долину.
Пишається над водою
Червона калина.
Пишається калинонька,
Явор молодіє,
А кругом їх верболози
Й лози зеленіють.
Тече вода із-за гаю
Та попід горою.
Хлюпоцуться качаточка
Помеж осокою.
А качечка випливає

Ловить ряску, розмовляє
З дітками своїми.
Тече вода край города.
Вода ставом стала.
Прийшло дівча воду брати,
Брало, заспівало.

Тарас Шевченко

З качуром за ними,

ЗАЦВІЛА В ДОЛИНІ...

Зацвіла в долині
Червона калина,
Ніби засміялась
Дівчина-дитина.
Любо, любо стало,
Пташечка зраділа

І защебетала.
Почула дівчина,
І в білій свитині
З біленької хати
Вийшла погуляти
У гай на долину.

Тарас Шевченко

* * *

Прочитай вірш ще раз виразно.

- Як ти вважаєш, про яку місцевість міську чи сільську розповідає поет?
- Поясни свою думку.

* * *

Перевір себе!

Влітку діти відпочивали у бабусі в селі.

Склади розповідь, чим вони могли там займатися?

УРОК 27. ТРАНСПОРТ

- Як назвати одним словом те, що зображено?
- Які види транспорту ти знаєш?

З якими видами транспорту ти зустрічаєшся у своєму місті (селі)? Продовж речення.

До бабусі я можу доїхати _____. Тролейбус, на відміну від трамвая, рухається _____. До школи я добираюся на _____. У від'їзді тато відправився на _____. Морська прогулянка _____ додала мені настрою.

- Який вид транспорту тобі подобається найбільше? Чому?
- Чи знаєш ти, які види транспорту були в давнину?

* * *

Вправляємося в українській звуковимові.

СКОРОМОВКА

Їхала Хима до Максима
Візком-тарадайкою;
Тарадайка торохоче,
Сива кобила везти не хоче.

ЧИСТОМОВКА-ДОБАВЛЯНОЧКА

Ини-ини-ини – по дорогах мчать машини.
Ій-ій-ій – за кермом сидить _____.
Ак-ак-ак – в небі синьому _____.
Ель-ель-ель – пливе в морі _____.
Ай-ай-ай – ми сіли у _____.
Ири-ири-ири – всі ми _____.

- Назви професії людей, пов'язані з транспортом.

* * *

Вибери правильну відповідь.

Чекаючи на автобус, трамвай або тролейбус, ти:

- вийдеш на проїжджу частину вулиці;
- будеш чекати на зупинці;
- підійдеш до узбіччя дороги.

Під час посадки у транспорт:

- зайдеш спокійно, дотримуючись черги;
- забіжиш поза чергою;
- відштовхнеш літніх людей і зайдеш.

Під час виходу з транспортного засобу:

- самовільно відчиниш двері;
- обережно, не штовхаючись, вийдеш;
- вийдеш на проїжджу частину дороги.

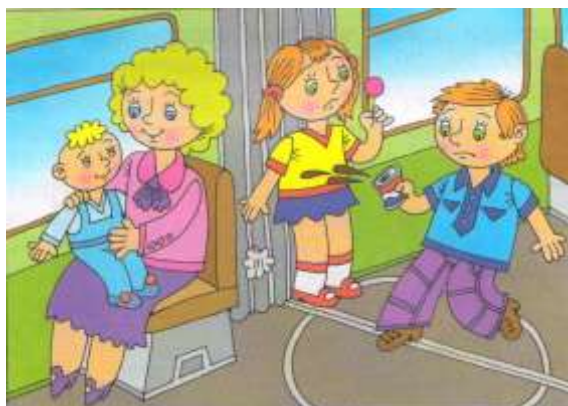
Якщо відходить автобус, а ти не встигаєш до нього сісти, то:

- голосно закричиш;
- швидко побіжиш;
- будеш чекати наступного.

* * *

Ситуативне моделювання «Як говорити і поводитися».

- 1) Ти виходиш з автобуса на наступній зупинці. Як ти звернешся з проханням пропустити тебе до виходу?
- 2) Як запитати пасажирів, де тобі треба вийти з автобуса, щоб знайти будинок?
- 3) Як ти звернешся до пасажирів, поступаючись йому місцем у міському транспорті?
- 4) Ти зустрів ровесника, вчительку у міському транспорті. Твої дії.
- 5) Як ти звернешся до товариша, який зайняв твоє місце в трамваї?
- 6) Прокоментуй поведінку дітей у тролейбусі.

ЧИТАЄМО З НАСОЛОДОЮ

Українською мовою

пúстоці
мáвпочки
розгойдáтися
вправний
вірушити
бóцман
пáлуба

Російською мовою

баловствó
обезьянки
раскачáться
лóвкий
отпрáвиться
бóцман
пáлуба

ЯШКА І МАШКА

Наш пароплав ішов теплими південними морями. Якось ми зупинилися біля берегів Африки. До нас на човні підплив темношкірий чоловік. Він продав морякам двох мавпочок.

Руденькі мавпочки були завбільшки як кішки. Їх узяли на мотузочки й потягли на пароплав. Звірята впиралися, вищали, мотали головами, дриґали лапками, махали хвостами – не хотіли залишати хазяїна. Тоді сивий боцман узяв їх на руки й поніс на палубу.

Пароплав рушив у далеку путь. Мавпочки швидко звикли до нового місця. Незабаром вони стали улюбленцями команди. Моряки назвали їх Яшкою і Машкою.

Яшка любив чіплятися хвостом за перекладини і, звисаючи головою вниз, розгойдуватися, ніби вправний фізкультурник.

Машка раз у раз під час сніданку плигала на стіл, хапала грудку цукру й миттю зникала. Але моряки любили мавпочок і прощали їм усілякі пустощі.

Микола Трублаїні

- Які види транспорту згадуються у тексті?
- Прочитайте, як поводитися мавпочки на кораблі.

* * *

Перевір себе!

Запитай у батьків, де можна мандрувати пароплавом?

УРОК 28. МАГАЗИНИ

Дзвінки пригосні

Розгадай ребус.

* * *

Розглянь малюнки. Згадай, які бувають магазини.

Гра «Віртуальний шопінг». Вибери, у який магазин ти хотів би піти. Знайди собі супутників. Відправляйтеся у магазин і робить покупки.

Розкажи, що придбали у магазині? Чому саме це?

У яких магазинах можна придбати такі товари: гриб, гарбуз, йорж, шубка, булавка, зубна щітка, ніж, лимонад, ложка.

Подивись на слова. Який звук позначають виділені букви? Визнач позицію цих звуків. Послухай ще раз, як в українській мові вимовляються дзвінки приголосні в зазначеній позиції.

* * *

Вимов звуки і дай відповіді на запитання (у разі потреби використовуй свої знання з російської мови):

1. Чому приголосні звуки [б], [д], [з], [ж], [г], [г'], [р], [л], [м], [н], [в] називаються дзвінками?
2. Чому приголосні звуки [п], [т], [с], [ш], [х], [ф], [к], [ц], [ч] називаються глухими?

Окремі дзвінки й глухі приголосні звуки утворюють пари:

Дзвінки	[б]	[г]	[г']	[д]	[д']	[з]	[з']	[ж]	[дж]	[дз]	[дз']	—
Глухі	[п]	[х]	[к]	[т]	[т']	[с]	[с']	[ш]	[ч]	[ц]	[ц']	[ф]

Порівняй парні звуки в таблиці. Який глухий звук не має пари?

Зверни увагу на дзвінки приголосні, що не мають пари.

Дзвінки	[в]	[й]	[л]	[л']	[м]	[н]	[н']	[р]	[р']
Глухі	—	—	—	—	—	—	—	—	—

* * *

Зверни увагу!

В українській мові дзвінки приголосні звуки в кінці і в середині слова вимовляються завжди дзвінко (окрім г перед глухим).

Наприклад: ді[д], ні[ж], ка[з]ка, зага[д]ка, але во[х]ко, ле[х]ко.

* * *

ЧИТАЄМО З НАСОЛОДОЮ

Як ти розумієш це прислів'я?

- ❖ Як не мудри, а совісті не перемудриш.

Спробуй, спираючись на нього, спрогнозувати про що буде казка.

ЯК НАТАЛКА ХИТРИНКУ КУПИЛА

Прийшла Лисиця на базар, принесла повну торбу якогось краму, прикритого білим рушничком. Діло було зимою. Стала Лисиця в ряд, підняла пухнастий комір, поставила кошик на стіл, відкрила, й побачили люди: у кошику хитринки.

Ішла повз базар Наталочка. Побачила – Лисиця хитринки продає. Підійшла і вибрала собі таку хитринку: маленька дерев'яна дівчинка приклала руку до голови, скривилася й жалібно пищить: «Ой, голова болить».

Купила Наталя хитринку, принесла додому. Треба готувати уроки, але ж не хочеться.

— У мене голова болить, – скаржиться Наталя мамі, – не буду уроків вчити.

— Добре, полеж, Наталочко.

Лягла дівчинка в ліжку й одразу ж забула про головний біль, каже мамі:

— Мамо, я піду покатаюсь на ковзанах.

— Але ж у тебе голова болить, – здивувалась мама.

Наталочка почервоніла від сорому. «Віднесу на базар хитринку, віддам Лисиці, не треба мені її хитрощів», – подумала вона. Пішла на базар. Засунула руку у кишеню, а маленької дерев'яної дівчинки нема.

«Де ж вона поділася?» – дивується Наталя.

Так і не зрозуміла дівчинка, куди поділася хитринка. Розповіла про все мамі. Мама й каже:

— Злякалася тебе хитринка. Хитрощі не люблять совісті.

— А де ж моя совість? У чому вона?

— У тому, що тобі стало соромно.

Василь Сухомлинський

- Знайди слова, в яких головна думка твору.
- А ти коли-небудь «купував» хитринки?

Перевір себе!

Знайди у тексті слова із дзвінками приголосними в кінці слова або в середині перед приголосним.

Згадай особливості української звуковимови дзвінких приголосних у цій позиції. Вправляйся у правильній звуковимові.

УРОК 29. ПОШТА. АЛФАВІТ. ЗАГАДКИ. СКОРОМОВКИ

Розгадай ребус.

Пошта – установа, яка здійснює пересилання і доставку листів, грошових переказів, посилок.

Польова пошта – забезпечує пересилання листів військовим.

Голубина пошта – пересилання листів за допомогою поштових голубів.

Електронна пошта – обмін даними через Інтернет.

МАРКИ ПОШТИ ДОНБАСУ

* * *

Прочитай вірш.

Час, дитино, братись до науки!
 Азбуку візьми в маленькі руки,
 Роздивися знаки загадкові:
 Тридцять три їх в українській мові.
 Служать вірно людям сотні літ
 Азбука, абетка, алфавіт.

АЛФАВИТ				
А	Б	В	Г	Д
а	бэ	вэ	гэ	дэ
Е	Ё	Ж	З	И
е	ё	жэ	зэ	и
Й	К	Л	М	Н
и краткое	ка	эль	эм	эн
О	П	Р	С	Т
о	пэ	эр	эс	тэ
У	Ф	Х	Ц	Ч
у	эф	ха	цэ	че
Ш	Щ	Ъ	Ы	Ь
ша	ща	твёрдый знак	ы	мягкий знак
	Э	Ю	Я	
	э	ю	я	

Пошуково-дослідницька робота.

Порівняй український та російський алфавіти.

Знайди, чим вони схожі і чим відрізняються.

Разом з учителем склади план роботи.

АЛФАВИТ				
А	Б	В	Г	Ґ
а	бе	ве	ге	ґе
Д	Е	Є	Ж	З
де	е	є	же	зе
И	І	Ї	Й	К
и	і	ї	йот	ка
Л	М	Н	О	П
ел	ем	ен	о	пе
Р	С	Т	У	Ф
ер	ес	те	у	еф
Х	Ц	Ч	Ш	Щ
ха	це	че	ша	ща
	Ь	Ю	Я	
	м'який знак	ю	я	

* * *

Запиши назви міст нашої Республіки за алфавітом.

Зверни увагу, що назва одного міста потрапила до вправи помилково. Якого саме?

Де використовується знання алфавіту?

Горлівка, Донецьк, Макіївка, Харцизьк, Єнакієве, Зугрес, Новоазовськ, Сєдово, Докучаєвськ, Нью-Йорк.

Які міста Республіки ти ще знаєш? Допиши свої слова.

Усно доведи, чому слово Дебальцеве необхідно написати перед словом Донецьк.

* * *

Прочитай прислів'я. Спиши.

Підкресли букви, які позначають два звуки.

Їж, коли дають, біжи, коли б'ють.

Їв би очима, та живіт не приймає.

Є де сісти, та нема чого їсти.

* * *

Прочитай. Визнач у словах кількість голосних звуків.

Поділи слова на склади.

Буквар, олівець, пензлик, яблуко, аркуш, апельсин.

Зробіть звуко-буквений аналіз виділеного слова.

* * *

Чи є однакові звуки у парах слів:

лось – ліс, джміль – джем, чашка – лящ, гай – як,

їда – сій, лак – ляк, мій – їм?

Якщо є, то які саме?

* * *

Назвіть слова, в яких останній звук позначається двома буквами.

Наприклад: сіль, день, пень.

* * *

Перевір себе!

Відгадай загадки.

Встанови зв'язок між відгадками та словом ПОШТА.

Запиши відгадки за алфавітом.

Може звістку друг прислав?
Пошту листоноша клав.
В скриньці пильно подивись.
Може там чекає ___?
Посередині – дорога,
По боках – будинки.

В синім небі путь моя,
Швидше всіх літаю я.
Маю крила, хоч не птах.
Люди звать мене ___.

Ця будівля є повсюди,
В ній живуть хороші люди.
Він складається з цеглинок.
Називається ___.
По асфальту чимчикує,
Із людьми про щось воркує...
Сизокрилий, добрий птах,
Знається він на листах.

Пасажирський чи товарний
Металевий він і гарний.
Все ховає у вагонах
Лиш стає на перегонах.

Через море – океан
В сильний шторм чи ураган
Впевнено вперед прямує
А на ньому люд мандрує.

* * *

Вправляємося в українській звуковимові. Назви відмінності вимови в українській та російській мовах.

Скоромовки

Ніс Прокіп пиріг через поріг,
Став на горіх – упав на поріг.

Ходить квочка коло кілочка
водить діточок коло квіточок.

Ножичку, ножичку,
Виріж нам ложечку,
Ріж, ріж, ріж хутчіш,
Бо збіжить наш куліш.
Чуки, чуки, сухарики!
Кортять Насті сухарики.
Хрумкає Настя сухарі хрумчасті.

УРОК 30. ПРОФЕСІЇ. ПРОФЕСІЇ ТА ЗАНЯТТЯ ЧЛЕНІВ МОЄЇ СІМ'Ї

Роздивись малюнки.

Люди, яких професій зображені на них?

- Які ще професії ти знаєш?

* * *

Прочитай вірш.

ГОЛОВНА ПРОФЕСІЯ

Спитай у тата і у мами,
Які професії у них.
Професій різних є чимало,
Сповна їх вистачить на всіх!
Та є одна поміж професій,
Якої вчать у житті.
Вона для кожного найперша,
Якої вчитимешся й ти!

Учитель, лікар та геолог,
Письменник, слюсар чи кресляр
–
Всі називають головною
Одну професію – школяр!
Бо всім відомо, що без школи,
Без знань, що мусиш там набудь,
Не станеш у житті ніколи
Тим, ким в дитинстві мрієш будь!

Анатолій Костецький

- Чи згоден ти з тим, що найголовніша професія – школяр.

* * *

Станеш дорослим, і будуть турботи
Їх ти не бійся, вчись жити в тім , сину,
Тільки робота, корисна робота –
Зробить із тебе велику людину!

Олег Стаднік

Робота в групах. Складання тексту-розповіді «Як наші земляки прославляють рідний край своєю працею».

* * *

ЧИТАЄМО З НАСОЛОДОЮ

Очуняв – пришёл в себя.

Ченці – монахи.

Притьмом – очень быстро.

ПРОФЕСІЯ РЯТІВНИК

Собаки сенбернари прославилися тим, що врятували багатьох людей від замерзання. Назва породи походить від назви монастиря Сен-Бернар, який було збудовано на одному з перевалів Альпійських гір. Ченці цього монастиря розводили собак і навчали їх рятувати замерзлих подорожніх. Якщо сенбернар

знаходив заметеного снігом мандрівника, то стрімголов мчав у монастир і приводив із собою монахів.

Один собака за кличкою Барі навіть увійшов в історію. Йому поставили пам'ятник. За дванадцять років служби в монастирі він урятував сорок чоловік. Якось Барі знайшов змерзлу дитину. Він відчув, що вже пізно бігти до монахів. Собака почав лизати дитину гарячим язиком і зігрів настільки, що дитина очуняла. Ласкою цей величезний пес переконав дитинча сісти йому на спину й притьмом помчав до монастиря. За цей випадок і поставили пам'ятник відважному собаці.

Олексій Губко

- Які почуття у тебе виникли під час читання тексту?
- Ці почуття пов'язані з собакою-рятівником, чи взагалі з професією рятівника?

* * *

Перевір себе!

Розкажи про професії членів твоєї родини.

Зроби книжку-малятко або фотоколаж чи презентацію «Професії моїх батьків».

Якщо батьки запропонують допомогу, не відмовляйся.

УРОК 31-32. ДОЗВІЛЛЯ. СВІТ РОЗВАГ

Розгадай ребус.

'ЗВ'

'Л'

'''

- Добери слова, близькі за значенням до слова дозвілля. Чи можна до цих слів віднести слово розваги? Поясни свою думку.
- Який вид відпочинку любиш ти?

* * *

Жодна дитяча гра не обходиться без лічилок.

Розучіть їх – і ви зможете без зайвих суперечок визначити черговість ведучих під час проведення ігор, першість виступу тієї чи іншої команди в змаганнях та ін.

ЛІЧИЛКИ

Із добірної пшенички
ми спекли вам палянички,
будем ними частувати
тих, хто любить працювати!

Котилася торба
з високого горба.
А в тій торбі –
хліб-паляниця.
Кому доведеться,
той буде жмуриться!

Ясне сонце випливає,
коту спинку пригріває.
Кіт воркоче, кіт воркоче,
ніби щось сказати хоче.
Няв!

Стоїть верба над потоком,
похилилась трохи боком,
похилилась до води,
ти – лови!

* * *

Скарбничка ігр. Грай із задоволенням.

КОЛЬОРОВА КІМНАТА

Усі діти стають у коло, а один учасник – ведучий стає в центр. Ведучий в центрі кола називає будь-який колір на свій розсуд. Решта гравців, які стоять у колі, розбігаються по всій кімнаті. Їх завдання швидше за всіх знайти в кімнаті предмет такого ж кольору, який загадав ведучий. Перемагає той, хто швидше за всіх знайде предмет потрібного кольору. Він стає ведучим у наступному турі.

ЯК ЗМІНИЛОСЯ СЛОВО?

Діти сідають або стають у коло. Перший гравець придумує яке-небудь випадкове слово, наприклад, «олівець». Потім перший гравець шепоче це слово на вухо другому гравцю, який сидить праворуч від нього. Другий гравець повинен придумати інше слово, пов'язане з вихідним словом. У даному випадку це може бути слово «точилка». Другий гравець повинен прошепотіти це нове слово на вухо наступному гравцю, який сидить праворуч. Таким чином, усі діти придумують нові слова по черзі, доки ця черга не дійде до останнього гравця в колі. Наприкінці діти дуже здивуються, як змінилось вихідне слово. Таким же чином можна попросити останнього гравця вгадати вихідне слово на основі всіх пов'язаних з ним слів, які придумали учасники.

* * *

Де ще можна провести вільний час?

Назви, якщо знаєш, зображені культурні пам'ятки
Донецька – головного міста Республіки.

Чи доводилося тобі бувати там?

Перевір себе!

Колективна робота: підготуйте віртуальну екскурсію «Місця відпочинку мого міста (села)».

ЧИТАЄМО З НАСОЛОДОЮ

Придивляється – присматривається.
Настовбурчивши – оттопырив.
Краснопірка – краснопёрка.
Звідкілясь – откуда-то.
Навшпиньки – на цыпочках.

ЖИВА КАЗКА

Якось дідусь Микола сказав Сергійкові: «Ходи над річкою тихо, як ходить сонечко, і ти побачиш живу казку...». І ось Сергійко на зеленому березі. Тихо присідає у траву, пильно придивляється і уважно прислухається.

Раптом у воді щось булькнуло, і над поверхнею, втікаючи, застрибала маленька краснопірка. За нею гнався смугастий окунь, настовбурчивши колючки свого плавця. В цю мить біла лілія підставила рибиці зелений листочок, схожий на долоню. Краснопірка вистригнула на нього і завмерла, а окунь стрілою промчав мимо. «Ква-а-ах!» – зітхнула полегшено жаба.

Краснопірка почала підстрибувати на листочку. «Танцює!» – вирішив зелений коник, гойдаючись над водою на тонкій травинці. Він дістав свою жовту скрипочку. «Ті-лі-лінь, ве-се-лінь», – зазвучала ніжна пісенька. Почувши її, звідкілясь узялися метушливі пуголовки, жук-водолюб виринув з глибин, навіть жук-вертячка застиг, заслухався.

Стомилася рибка танцювати, чемно вклонилася товариству і пірнула у воду. Тут і скрипочка затихла. Артистам аплодували прозорокрилі бабки, схожі на вертольоти.

Сергійко теж хотів заплодувати, але згадав дідусеву пораду ходити над річкою тихо, як ходить сонечко. Закотивши холоші, хлопчик навшпиньки перейшов неглибокою протокою до маленького острівця. Раптом біля куща він побачив відру. Вона тільки-но вийшла з води. «Тихо!.. Починається ще одна жива казка», – радісно прошепотів сам до себе Сергійко.

Правду дідусь казав: ходити над річкою треба тихо.

Василь Струтинський

- Як ти думаєш, чому рибалка для багатьох людей – найулюбленіший вид дозвілля і розваги?

* * *

ЧОМУ ТИМКО ПОДРЯПАНИЙ?

— Чому це ти подряпаний?

Юрко Тимка пита.

Тимко йому відказує:

— Та я ж купав кота!

— А я от не подряпаний,

Хоч теж купав свого...

— Еге, ти ж не викручував

І не сушив його!

Грицько Бойко

* * *

ТАРАСИКОВА ЗНАХІДКА

Тарасик будував фортецю. Вивів мури, вежу. Далі взявся копати рів. І раптом наткнувся на щось тверде.

Тарасик з цікавістю розгріб землю і дістав іржаву гострозубу залізачку.

— А дивіться-но, дідусю, що я знайшов! – кинувся він до діда Овсія, що клопотався в садку.

— Ця залізачка, – сказав дід, – осколок від снаряда, бодай йому!..

— Від справжнісінького снаряда?

— Авжеж. Ще з війни лишився. – Дід покрутив у руках осколка, трохи помовчав, ніби згадував щось. – Ех, війна, війна! – зітхнув він. – Скільки вона людям горя накоїла!.. Та хоч фашисти і були до зубів озброєні, ми їх все одно здолали...

Дід підкинув осколка на долоні, а тоді розмахнувся і шпурнув якнайдалі в густу кропиву.

— Це щоб ти, Тарасику, об нього ногу не наков, – сказав він і пошкунтильгав у садок до яблунь.

Тарасик дивився йому вслід. Одна нога в діда була дерев'яна.

Василь Чухліб

УРОК 33. МОЯ РОДИНА. ЯК МИ ДОПОМАГАЄМО ОДИН ОДНОМУ

Розгадай ребус.

Прочитай прислів'я.

Нема в світі дорожчого, як родина.

❖ Як розумієш подане прислів'я?

* * *

Склади асоціативний куц.

* * *

Зberi прислів'я або приказку.

Без сім'ї немає	такий і я.
Мати однією рукою б'є,	буде тобі скрізь гарненько.
Яблуко від яблуні	недалеко відкотиться.
Які мамка й татко,	а другою гладить.
Яка сім'я,	щастя на землі.
Шануй батька й неньку,	таке й дитятко.

- Який висновок можна зробити на основі прочитаних прислів'їв та приказок?

* * *

Гра «Хто уважний і кмітливий?»

Із поданих букв скласти слова на тему «Сім'я».

Я, р, д, о, с, и, і, б, т, а, н, м.

* * *

Творче завдання.

«Вирости» своє родинне дерево.

ЧИТАЄМО З НАСОЛОДОЮ

Послухай оповідання.

СІМ'Я У НАС ОДНА

Левко завжди допомагав мамі. Він і посуд мив після обіду, і в кімнаті прибирав. Але якось на хлопчика напала лінь. І день, і другий минув, – Левко не допомагає мамі.

Тут і неділя прийшла. Батько каже за обідом:

— Погано наша сім'я працювала. Не підемо сьогодні нікуди. От тільки шкода маму. Весь тиждень у полі та вдома працювала. І сестричку Таню шкода. Хороші оцінки принесла – п'ятірки. Та і я теж цілий тиждень працював на фабриці.

Левко почервонів увесь та й говорить:

— Ну, й ідіть самі! А я з кицькою залишуся.

— Та ні вже, куди ми підемо, – відповідає батько.

— Адже сім'я у нас одна. Всі один за одного відповідаємо.

Валентина Осеева

* * *

ДЕ СІМ ГОСПОДИНЬ, ТАМ ХАТА НЕМЕТЕНА

У нас в хаті не багато дівчаток. Тільки Оксана, та Юля, та Марина, та Христя, та Катря, та Оля, та Ліна... Порахуйте, скільки їх?

Мама каже:

— Оксано, хату підмети!

— Добре, – озивається Оксана, та тільки мама за двері, – кричить: — Юлько, хату підмети! Кому кажу!

А Юля відповідає:

— І не подумаю. Хіба немає меншого за мене? Он Христя. Чуєш, Христе? Хату підмети, мама сказала!

— А чого це мені підмітати? – розсердилася Христя.

— Я он і місяць тому підмітала, і ще раніше – влітку... І минулого року раз... Я не хочу. Я не маленька. Он Катря без діла сидить. Чуєш, Катре, хату підмети!

— Еге, яка, – обізвалася Катря.

— А ось і не підмету. То тобі Христя сказала, щоб підмела. Так що можеш! Та й Ольга у нас є. Чого це Ольці така полегкість, що вона ніколи й за віник не візьметься? А вже їй сім років. Чуєш, Олько, кидай свої ляльки. Віник бери. Хату підмітай!

— Ось ще мені лихо, – захлипала Оля.

— Все Олько та Олько! Не хочу я підмітати. Он Лінка нічого не робить. Кажуть: маленька. А яка вона маленька, коли їй вже п'ять років?

Хай привчається, а то виросте за нашими спинами і не знатиме, як мамі допомагати. Чуєш, Лінко, віник бери!

Ліна не опиралася. Взяла віник і як почала підмітати! Кушпель таку збила, що і в хаті нічого не видно.

Зайшла мама, взялася за серце.

— Лишенько моє, лишенько! Правду люди кажуть: де сім господинь, там хата неметена.

Іван Сенченко

- Розкажи, як у твоїй сім'ї розподіляються обов'язки.

* * *

ТЕТЯНКА УСМІХАЄТЬСЯ

У Тимка велика радість: є у нього сестричка Тетянка.

Мама не відходить від колиски, усміхається до Тетянки, а вона все спить або ж плаче. Коли починає плакати, мама бере її на руки.

Тимкові хочеться, щоб Тетянка подивилася на нього. Він схиляється над сестричкою, показує їй ведмедика, а та мовби й не бачить нічого.

— Чому вона не хоче дивитися на мене? – дивується Тимко.

— Вона ще маленька, — відповідає мама, — ось як усміхнеться – тоді вже й на тебе подивиться, й на ведмедика.

Тимко щоранку підходить до Тетянки, як вона прокидається, жде, чи не усміхнеться сьогодні сестричка.

І ось одного ранку вона усміхнулася. Тимко радісно скрикнув:

— Мамо, Тетянка усміхається!

Мама прибігла, схилилася над малою, а вона до неї усміхається.

— Біжи, Тимку, в поле до тата, скажи йому, що Тетянка усміхається.

Побіг Тимко в поле до тата. А тато пшеницю сіє. Біжить Тимко, рукою махає. Зупинив тато сівалку, чекає Тимка. Занепокоївся.

— Тату, Тетянка усміхається! – кричить Тимко.

Тої ж миті у тата звеселіли очі. Він усміхнувся, обняв Тимка й поцілував.

І всі люди, що працювали з татом у полі, теж усміхнулись.

Василь Сухомлинський

- Які почуття пережив хлопчик, спостерігаючи за немовлям?
- Чому вони змінювались?
- Згадай випадок зі свого життя, який примусив всіх членів твоєї родини посміхатися.

КОЛИСКОВІ ПІСНІ

Ой люлі, ой люлі,
Налетіли гулі.
Сіли на воротях
В червоних чоботях.
Сіли та й раденькі,
Що спить мій маленький,
Що спить і не чує,
Де гуля ночує.

Ходить котик по горі,
Носить сон у рукаві.
Усім дітям продає,
А Марійці не дає.
Тиха нічка теплесенька,
А дитина малесенька.
А-а-а, люлі,
Дитиночка спати,
а бабуся буде колихати.

- Вивчи колискову пісню напам'ять.

* * *

НАЙГАРНІША МАМА

Випало Совеня із гнізда та й повзає. Далеко забилось, не може знайти рідного гнізда. Побачили птахи малого-некрасивого, з великою голівкою, вухатого, банькатого, жовторотого. Побачили та й питають, дивуючись:

— Хто ти такий, де ти взявся?

— Я Совеня, – відповідає мале. – Я випало з гнізда, не вмію ще літати і вдень дуже погано бачу. Я шукаю маму.

— Хто ж твоя мама? — питає Соловей.

— Моя мама Сова, – гордо відповідає Совеня.

— Яка ж вона? — питає Дятел.

— Моя мама найгарніша.

— Розкажи, яка ж вона, – питає Дрізд.

— У неї голова, вуха й очі такі, як у мене, – відповідає з гордістю Совеня.

— Ха-ха-ха! – зареготали Соловей, Дятел і Дрізд. – Та ти ж потвора. Виходить, і мати твоя така сама потвора.

— Неправда! – закричало Совеня. – Мама в мене найгарніша.

Почула його крик Сова, прилетіла потихеньку, взяла Совеня за лапку й повела до рідного гнізда. Совеня уважно подивилося на свою маму: вона була найгарніша.

Василь Сухомлинський

- Чому матуся для кожної дитини завжди найгарніша?

УРОК 34. ІГРИ НАРОДІВ СВІТУ

Розгадай ребус.

* * *

ЧИСТОМОВКА

Ли-ли-ли – гратись в жмурки почали.
Ло-ло-ло – діло в нас на лад пішло.
Ти-ти-ти – скрізь буду я всіх шукати.
Ду-ду-ду – швидко я дітей знайду.
Ла-ла-ла – радість гра нам принесла.
Ем-ем-ем – відпочинем й знов почнем.

* * *

ЧИТАЄМО З НАСОЛОДОЮ

ПРО ЩО ДУМАЛА МАРІЙКА

Маленькі діти гралися в піжмурки. Це така гра, коли всі ховаються, а один шукає. Той, хто шукає, мусить знайти всіх.

Заховалася маленька синьоока Марійка під високою вербою та й жде. Шукає Миколка.

Ось він знайшов Ларису. Та скрикнула, засміялася й побігла.

Потім знайшов Петрика. І той скрикнув, засміявся й побіг...

Бігають діти, сміються, а Марійку ніхто не шукає.

«Чого ж це про мене забули?» – думає вона. Все-таки боляче Марійці: «Стоятиму під вербою літо, стоятиму осінь, зиму стоятиму. Засну, вкриє мене сніг і пробудить весна. Стану тоненькою вербичкою, шукатимуть мене тато й мама, шукатиме й Миколка, шукатиме Лариса, шукатиме Петрик. І ніхто мене й не знайде, і всі сумуватимуть».

Так думала Марійка, аж хтось торкнувся до Марійчиної руки. То був Миколка. Він шукав Марійку і знайшов її.

Василь Сухомлинський

Дочитай оповідання до кінця, роз'єднавши слова.

Марійкарадісноскрикнула,азвербизлетіличорніптахийпо
летілидалеко-далеко.ТовідлетілисумніМарійчинідумки.

- Чи справді про Марійку всі забули?

* * *

Грати люблять діти всього світу. Pozнайомся з рухливими іграми своїх однолітків із різних країн та спробуй пограти.

КВОЧКА (народна гра)

У цю гру діти люблять грати найбільше – напровесні, коли вперше випускають квочку з курчатами надвір. Забивають в землю кілочок, прив'язують мотузку до кілочка; по виборі хтось із дітей стає за квочку і, взявшись за кінець мотузка, під приспів:

Ходить квочка
Коло кілочка,
Водить діток,
Дрібних квіток.

Діти – квіти: "Квок", – ходить квочка.

Після слів: "Діти-квіти: "Квок" – усі розбігаються хто куди, а квочка, квочучи, ловить їх та збирає докупі.

ДОЩИК (народна гра)

Школярі обирають ведучого-кашовара. Він з горщиком та дерев'яною ложкою стає в центрі, ходить по колу і "варить" кашу, "вимішує" її ложкою. Діти, взявшись за руки, ходять навколо нього і речитативом промовляють:

Іди, іди, дощику,
Зварим тобі борщику
У новому горщику.
Тобі каша, а нам - борщ.
Щоб густіший ішов дощ.

Учні зупиняються, а кашовар, заплющивши очі, обертається, піднявши руки з горщиком догори. Потім прямує до дітей. Комусь із них вручає горщик, не відкриваючи очей. Кому випаде, той стає кашоваром, веде гру далі.

Коли гра набридає, школярі зі словами:

Дощику, дощику, перестань!
Ми поїдемо на баштан,
Та візьмемо диньку,

Усім по шматочку,
А тобі – ціленьку! – підстрибуючи на одній нозі розбігаються.

ГУСИ-ЛЕБЕДІ (народна гра)

Хід гри в тому, що на одному боці майданчика намічають місце для «пташника», де живуть «гуси», а на протилежному – «поле», де вони пасуться. Між «полем» і «пташником» – місце для «вовка», «вовче лігво». Одну дитину обирають «вовком», він сидить у «лігві», а «гуси» – у «пташнику». Ведучий починає гру словами: «Гуси-лебеді, в поле!». Діти вибігають на майданчик, махають руками, як гуси крилами. Через деякий час ведучий кличе: «Гуси-лебеді, додому, сірий вовк під горою!». Діти зупиняються і хором запитують: «Що він там робить?» Ведучий відповідає: «Гусей скубе.» «Яких?» – знову запитують діти. «Сіреньких і біленьких. Тікайте швидше додому!» «Гуси» біжать у «пташник», а «вовк» вибігає з «лігва» і ловить їх. Спійманих відводить у «лігво». Після двох виходів «гусей» у поле обирають нового «вовка». Гра повторюється.

Вказівки до гри. Гуси можуть вилітати в «поле» і повертатись до «пташника» тільки після слів ведучого. Спійманим вважається той, до кого доторкнувся «вовк». Після закінчення гри ведучий називає дітей, яких «вовк» жодного разу не спіймав.

КІТ ОПАНАС (народна гра)

Когось одного обирають за «кота Опанаса». Котові зав'язують хустиною очі, стають довкола й приказують:

— Гей ти, коте Опанасе,
Не впіймаєш нас ні разу!
Ну ж лови всіх без упину,
Не скидаючи хустину.

Опанас із зав'язаними очима намагається упіймати кого-небудь. Хто попався – сам стає котом Опанасом.

ЛИСИЧКИ І СТОРОЖІ (народна гра)

У лисичок і сторожів гратися просто, а все одно весело.

Двох дітей обирають за сторожів. Сторожам теж зав'язують хустинами очі. Сторожі стають один проти одного на відстані кроку, щоб вартувати курник. Усі інші діти – «лисички». Кожна з лисичок має непомітно прокрастися між сторожів. Саме тоді, як вона прокрадається, її подружки відвертають увагу сторожів, здіймаючи неймовірний лемент. Яку лисичку впіймали – стає за сторожа.

РИБА-КИТ (народна гра)

Ви, мабуть, знаєте, що Англія – морська країна і що її з усіх боків обступає вода. Англіїці люблять і добре знають море. Тим-то і складають про нього різні казки, легенди, примовки, пісеньки. Багато і їхніх ігор пов'язано з морем. От хоч би й гуртова гра «Рибакит». Тут і набігаєшся досхочу, й нарегочешся. Спробуйте лишень.

У просторій кімнаті поставте в кружок стільці, сядьте на них і грайтеся. Кімната – це «море». А кожен, хто сидить на стільці, – яка-небудь морська «рибка»: оселедець, пікша, окунь, тріска... Тільки бідолаха «кит» без місця. Плаває кит між рибок і одну по одній за собою кличе. Невдовзі вже цілий табунець за ним увивається.

Аж тут кит гукає: «На морі буря!»

Всі бігцем до своїх стільців. А хто проґавив місце – за кита стає.

ВЕСЕЛА ДУЕЛЬ (народна гра)

У Франції, як і в деяких інших країнах, свого часу була мода носити шпагу. Кожен навчався володіти нею із самого малечку, сказати б, водночас із ложкою. Проте від ложки нікому не було ніякої кривди. А от шпага багато лиха коїла. Як спалахне де

суперечка – зразу хапалися за шпаги. Починалась дуель, що нерідко кінчалася зовсім невесело.

Пізніше мода на шпагу минула. А дуель тепер має місце хіба що у спортивних іграх та дитячих забавках. От хоча б і в цій.

На підлозі купками кладуть горіхи, яблука чи картоплини. В кожній купці їх має бути порівну. Далі беруть по ложці і починають змагатися. Хто найшвидше перевантажить ложкою купку у кошик чи відерце, той і переміг. Тільки ж не беріться допомагати собі вільною рукою, бо тоді гра стає зовсім не цікава.

ВОДОНОСИ (народна гра)

Італія – спекотна південна країна. І як немає тут довго дощу, все на ланах висихає і гине.

Італійці навчилися боротись із засухою ще в давню давнину. Вони рили канали, зрошували виноградники й поля. Хтозна-

скільки літ працює в Італії й водогін. Ну, а в дітей навіть деякі ігри не обходяться без води. От хоч би й «Водоноси».

Станьте двома вервечками. Перед кожною вервечкою поставте відерце з водою та ківшик, а кроків за двадцять від них – по пляшці. Щойно пролунає сигнал починати гру, ті, хто стоять у вервечках першими, зачерпують ківшиками воду і мчать кожен до своєї пляшки. Вилив воду у пляшку – і якнайшвидше вертайся назад, щоб передати ківшик товаришеві. Котрий гурток наповнить свою пляшку раніше, той і переміг.

Ще веселіше проходить гра, як воду до пляшок носити не ківшиками, а в блюдцях.

* * *

Перевір себе!

Дізнайся у тата та мами, бабусі та дідуса, у які ігри вони грали у дитинстві.

Склади опис гри, щоб потім внести її у класну книжку-малятко «Ігри моєї родини».

УРОК 35. ПОРИ РОКУ. ЛІТО

Відгадай загадку.

Сонце пече,
Липа цвіте,
Вишня поспіває.
Коли це буває?

- Що ти уявляєш, коли чуєш слово літо?

* * *

Літні місяці.

От-от настане літо. Згадай, коли воно починається, у якому місяці? Перерахуй назви літніх місяців.

Послухай вірші.

ЧЕРВЕНЬ

Той, хто бачив, як розкішні
Маки вогняно цвітуть,
Як в садах дозріли вишні,
Аж гілки додолу гнуть,
Той, хто в пору косовиці
На узліссі поміж трав

Соковиті полуниці
В повні кошики збирав,
Той розкаже сам, напевно,
Чом це здавна між людей
У народі зветься червнем
Перший літній місяць цей.

Наталя Забіла

ЛИПЕНЬ

Липа, липа зацвіла! –
Засурмила всім бджола
Гей, злітайтеся, подружки,
У гайок на край села.
Там уже не видно віт,
А лише пахучий цвіт.

А ТРЕТІЙ МІСЯЦЬ ЛІТА...

Руки в нього пахнуть полем,
Сонцем, житечком доспілим,
Бо багато, як ніколи,
На жнивях у нього діла.

Там, де ниви урожайні,
Де дорідний колос гнеться,
Він жнивує на комбайні,
Хоч і досі **серпнем** зветься.

Тамара Коломієць

* * *

Пошукова робота в групах.

Знайдіть у віршах та довідковій літературі ознаки літніх місяців і розкажіть, чому вони так називаються?

* * *

Прочитай виразно вірш.

ЩЕДРЕ ЛІТО

Літня спека, грози, грім,
Літо, ти прекрасне всім!
Скільки в тебе є скарбів:
В лісі – ягід та грибів;
У садках – смачна малина,
Аґрус, яблука, ожина.
Фрукти й зелень соковита –
Це смачні дарунки літа.

Тетяна Корольова

- Прислухайся до ароматів літа. Чим пахне ця пора року?
- Які запахи літа подобаються тобі понад усе?
- Як ти вважаєш, чому літо називають «смачним»?
- Які літні «дари» подобаються тобі?
- А ти знаєш, що вони ще й корисні? Чим?

* * *

Заплющіть очі. Уявіть, що ви сидите на лісовій галявині, навкруги багато красивих квітів, стиглих ягід, біжить маленький струмочок, ви затихаєте і чуєте...

Що ж ви почули?

– Правильно, діти, це птахи.

Що відбувається в житті птахів улітку?

Послухайте оповідання.

ЛАСТІВКА З ПЕРЕБИТИМ КРИЛОМ

Після гарячого літнього дня заgrimіла гроза. Пішла злива. Вода залила ластів'яче гніздо, що приліпилося до стіни старої повітки. Розвалилося гніздечко, повипадали пташенята. Вони вже вбралися в пір'ячко, але ще не вмiли літати. В'ється ластівка над дітками, кличе їх під куц заховатися.

Кілька днів жили пташенята під кущем. Ластівка носила їм їжу. Вони збивались до купи і ждали маму.

Ось уже четверо діток навчились літати й порозлітались. А одне сидить і не може здійнятись. У нього перебите крило. Як випало з гнізда, покалічилось.

До осені жило поранене пташеня під кущем. Його доглядала мати. А коли настав час відлітати в теплий край, ластівки зібралися чималим табунцем, сіли на кущ, і довго чулось тривожне попискування.

Відлетіли пташки в теплий край. Зосталась молода ластівочка з перебитим крильцем. Я взяв її і приніс додому. Вона довірливо притулилась до мене. Я посадив її на віконце. Ластівка дивилась в синє небо. Мені здалося, що в неї на очах тремтять сльози.

Василь Сухомлинський

- Як ти думаєш, що буде з пораненою ластівочкою навесні?

* * *

Однією з ознак літа є буяння рослин, а отже і поява великої кількості комах.

ГУСІНЬ

Тільки гусінь волохату
Ми не пустимо у хату,
Бо вона у нашій лісі
Робить шкоду – просто жах:

З'їла листя усе чисто
На маленьких деревцях.

Наталя Забіла

НАРОДЖЕННЯ МЕТЕЛИКА

Гусінь – справжня ненажера.
Нищить листя на деревах
І капусту на городі,
Всім рослинам дуже шкодить.
Поки спала, щось змінилось –
В неї крильця появились.
Тісно з крильцями у хатці,
Треба швидше вибиратись.

Як наїлась – заховалась,
В довгу нитку замоталась.
Вийшов кокон, наче хатка.
Можна в ньому зимувати.
Гусінь довго-довго спала,
Аж весна надворі стала.
І з'явивсь на білий світ
Незвичайний диво – цвіт:
Не на ніжці виростає,
А над квітами літає!
Гусінь, де взяла ти крила?
Я би теж такі хотіла

Наталя Забіла

* * *

**Літо – час відпусток і канікул, мандрів і чарівних зустрічей.
Час вирушати в дорогу – пізнавати рідний край.**

* * *

НАШ МАЛЬОВНИЧИЙ СТЕП

Знайомі все краї
І рідні все картини
За вас, степи-поля мої,
Рідніш нема країни!

Микола Чернявський

* * *

Співвіднеси речення і зображення.

Море квітів.
Усміхаються соняшники.
Червоніють маки.
Одвічні охоронці степу.
Хвилюється ковиль.
Цвітуть піони.

Склади текст-опис «Милуюся тобою, степе».

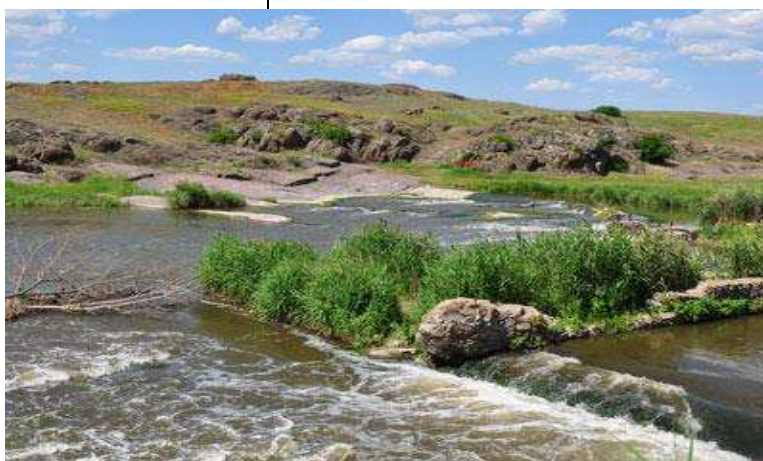
* * *

ВОДНІ БАГАТСТВА ДОНБАСУ

Міус, мов козацький вус,
Хвацько кільцями
закручений...

Кальміус...
Поспішає він до моря,
Омиваючи старі
Терикони і кургани...

Хто ж приймає наші ріки?
В першу чергу, це Азов:

Іван Низовий-Великород

Поміркуй, яке значення має вода для нашого степового краю?

«ГОРИ» ДОНБАСУ

- Що називають «горами» Донбасу?

Прочитай виразно вірш.

ТЕРИКОНИ

Немов шоломи
Богатирів,
Незвичні гори
Хтось в небо звів.
То насипали
Не дні – роки

Породу з шахти
Трудівники.
А терикони
Такі у нас,
Що з них нам видно
Увесь Донбас!

Грицько Бойко

- Які почуття автора ти відчуваєш у цих рядках?

* * *

Літо – не за горами.
Відпочивай, набирайся сил, оздоровлюйся!

ЗМІСТ

УРОК 1. РІДНИЙ КРАЙ	5
Звуки мовлення. Алфавіт	5
УРОК 2. РІДНА ШКОЛА	7
Склад. Наголос	7
УРОК 3. НАШ КЛАС	10
Звуки [o], [a] та букви на їх позначення	10
УРОК 4. НАВЧАЛЬНЕ ПРИЛАДДЯ	14
Загадки	14
УРОК 5. НА УРОЦІ	19
Звук [и] та буква и на його позначення.....	19
УРОК 6. ПЕРЕРВА	24
Чергові по класу.....	24
УРОК 7. ЗНАЙОМСТВО. ЗВЕРТАННЯ	27
Звук [і] та буква і на його позначення	27
УРОК 8. МОЇ ДРУЗІ	31
Пом'якшена вимова приголосних [ж'], [ш'] перед і.....	31
УРОК 9. ПРИВІТАННЯ	34
Звук [е] та буква е на його позначення.....	34
УРОК 10-11. ПОРИ РОКУ. ОСІНЬ	43
Звуки [е], [йе] та буква є на їх позначення	43
УРОК 12. МІЙ ДІМ. ОБЕРЕГИ	53
УРОК 13. ПОСУД ТА ЇЖА	56
Звукосполучення [й'і] та буква ї на його позначення.....	56
УРОК 14. У ЇДАЛЬНІ	60
Звук [й']. Буквосполучення йо	60
УРОК 15. ТРАДИЦІЙНА ЇЖА	64
Завжди твердий звук [ч] та буква ч на його позначення	64
УРОК 16. ПОРИ РОКУ. ЗИМА	67
УРОК 17. ГІГІЄНА	71
Звук [шч] та буква щ на його позначення	71
УРОК 18. СВІЙСЬКІ ТВАРИНИ	75
М'який знак (ь).....	75
УРОК 19. РОСЛИНИ	80
М'який знак (ь). М'яка вимова приголосних перед о	80
УРОК 20. ДИКІ ТВАРИНИ	84
Звуки [ц], [ц'] та буква ц на їх позначення	84
УРОК 21. ЛЮДИНА. ЧАСТИНИ ТІЛА	87
Зміна приголосних [г], [к], [х] перед і.....	87
УРОК 22. ЗДОРОВ'Я ЛЮДИНИ. У ЛІКАРЯ	90
Апостроф.....	90

УРОК 23. ОДЯГ ТА ВЗУТТЯ	94
УРОК 24. ОБЕРЕГИ.....	97
Звуки [г]-[г'] та букви г, г' на їх позначення	97
УРОК 25. ПОРИ РОКУ. ВЕСНА	101
Звуки [дж], [дз] [дз'] та буквосполучення дж, дз та їх позначення.....	101
УРОК 26. МІСТО, СЕЛО	104
УРОК 27. ТРАНСПОРТ.....	107
УРОК 28. МАГАЗИНИ.....	110
Дзвінки приголосні.....	110
УРОК 29. ПОШТА. АЛФАВІТ. ЗАГАДКИ. СКОРОМОВКИ	113
УРОК 30. ПРОФЕСІЇ. ПРОФЕСІЇ ТА ЗАНЯТТЯ ЧЛЕНІВ МОЄЇ СІМ'Ї.....	117
УРОК 31-32. ДОЗВІЛЛЯ. СВІТ РОЗВАГ	120
УРОК 33. МОЯ РОДИНА. ЯК МИ ДОПОМАГАЄМО ОДИН ОДНОМУ	126
УРОК 34. ІГРИ НАРОДІВ СВІТУ	130
УРОК 35. ПОРИ РОКУ. ЛІТО.....	135

Навчальний посібник

Українська мова та літературне читання

2 клас

Технічний редактор, коректор, дизайн:
Шевченко І.В.